

ERITYISEN HUOLENPIDON
TUTKIMUKSELLINEN
KEHITTÄMISHANKE
SIPPOLAN KOULUKODISSA

Keskusteluryhmätoiminnan
kehittäminen

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosiaalialan ylempi ammattikor-
keakoulututkinto
Opinnäytetyö
Kevät 2016
Henna Haimi

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto

HAIMI, HENNA:

Erityisen huolenpidon tutkimuksellinen kehittämishanke Sippolan koulukodissa
Keskusteluryhmätoiminnan kehittäminen

65 sivua, 20 liitesivua
Kevät 2016

TIIVISTELMÄ

Tämän tutkimuksellisen kehittämishankkeen aiheena oli kehittää Sippolan koulukodin erityisen huolenpidon osastolla keskusteluryhmätoimintaa. Keskusteluryhmätoiminta oli olemassa oleva työmuoto erityisen huolenpidon osastolla. Kehittämishankkeen tarkoituksena oli edistää nuorten osallisuutta erityisessä huolenpidossa ja kehittää erityisen huolenpidon työmenetelmiä. Kehittämishankkeen tavoitteena oli luoda keskusteluryhmämalli erityisen huolenpidon osastolle, mikä olisi jatkossa hyödynnettävissä erityiseen huolenpitoon sijoitettujen nuorten kanssa.

Tutkimuksellinen kehittämishanke toteutettiin toimintatutkimuksena. Kehittämishankkeessa toteutui sekä työelämän kehittäminen että tutkimuksellisuus. Tutkimuksellinen osuus muodostui vuonna 2013 toteutetuista nuorten kehittämisillasta, työntekijöiden ryhmäteemahaastattelusta ja työntekijöiden palautekyselystä. Tutkimuksellisen kehittämishankkeen teoreettinen tietoperusta koostuu valtion koulukotien esittelystä sekä erityisen huolenpidon, osallisuuden, dialogisuuden ja vertaisryhmien teemoista.

Yhtenä lähtökohtana on erityiseen huolenpitoon sijoitettujen nuorten osallisuus. Osallisuus huomioitiin kehittämishankkeessa siten, että nuorille järjestettiin kehittämisilta, jossa nuorten kanssa ideoitiin keskusteluryhmiin aiheet. Myös palautteen kerääminen ja sen huomiointi jokaisen keskusteluryhmän jälkeen toteutettiin osallisuuden lisäämiseksi.

Tutkimuksellisen kehittämishankkeen tuotoksena syntyi yhteistyössä erityiseen huolenpitoon sijoitettujen nuorten ja erityisen huolenpidon henkilökunnan kanssa kahdentoista kerran keskusteluryhmä-malli.

Avainsanat: erityinen huolenpito, koulukoti, sijaishuolto, keskusteluryhmä, osallisuus, dialogisuus, vertaisryhmä

Lahti University of Applied Sciences
Master's Degree Programme in social services

HAIMI, HENNA: Special care research-based development project in Sippola residential school
Development of discussion group activities

65 pages, 20 pages of appendices
Spring 2016

ABSTRACT

The purpose of this research-based development project was to develop discussion group activities in the special care unit in Sippola residential school. The discussion group was an existing form of work in the special care unit. The development project sought to improve the youth's inclusion in special care and to develop methods of work for special care. The project sought to develop a discussion group-model for specialized care unit that could be utilized with youths placed in special care.

The research-based development project was implemented as an action research. The development project included both developing work life and research. The research part of the project was formed by youth development functions in 2013, focused group interviews and feedback surveys for the employees. The theoretical framework of the development project consists of introduction to state residential schools and themes of specialized care, inclusion, dialogicality and peer group.

One of the starting point was inclusion of youths placed in special care. Inclusion was considered in the development project by organizing a development function where the youths participated in forming topics for the discussion groups. In order to append inclusion, feedback was gathered and considered after each discussion group meeting.

As a result, a twelve-time discussion group model was formed in cooperation with the employees of the special care unit and the youths placed in it.

Key words: Special care, residential school, substitute care, discussion group, inclusion, dialogicality, peer group

:

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTA	3
2.1	Aiheen ajankohtaisuus	3
2.2	Kohdeorganisaatio	4
2.3	Sippolan koulukodin erityisen huolenpidon osastolle sijoitetut nuoret	5
3	TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISHANKKEEN TIETOPERUSTA	9
3.1	Valtion koulukodit	9
3.2	Eriytinen huolenpito	10
3.3	Osallisuus	13
3.4	Dialogisuus	17
3.5	Vertaisryhmät	19
4	TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS	21
4.1	Kehittämishankkeen tarkoitus ja tavoitteet	21
4.2	Toimintatutkimus	22
4.3	Tutkimuksellisen kehittämishankkeen eteneminen	23
4.4	Nuorten kehittämisillan vaiheet	24
4.5	Eriytisen huolenpidon työntekijöiden rooli keskusteluryhmien suunnittelussa	25
4.6	Ryhmäteemaahaastattelu erityisen huolenpidon osaston työntekijöille	26
4.7	Aineiston analysointi	27
5	TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISHANKKEEN TULOKSET	29
5.1	Nuorten kehittämisillan tulokset	29
5.2	Ryhmäteemaahaastattelun tulokset	30
5.2.1	Eriytisen huolenpidon määrittelyä ja ohjaajan ammatillisuus	31
5.2.2	Eriytistä huolenpitoa tarvitsevat nuoret	34
5.2.3	Normaaliuden näkökulma erityisessä huolenpidossa	36
5.2.4	Perheen kanssa tehtävä työ erityisessä huolenpidossa	37
5.2.5	Keskusteluryhmät osana erityisen huolenpidon työmenetelmiä	38
5.3	Toteutuneet keskusteluryhmät	39

5.3.1	Keskusteluryhmien sisältö	42
6	TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISHANKKEEN ARVIOINTIA	48
6.1	Prosessin arviointia	48
6.2	Työntekijöiden palautekyselyn tulokset	52
6.3	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	55
6.4	Jatkokehittämisideat	56
7	YHTEENVETO	58
	LÄHTEET	60
	LIITTEET	66

1 JOHDANTO

Erityisellä huolenpidolla tarkoitetaan sijaishuollossa olevalle 12 vuotta täytäneelle lapselle lastensuojelulaitoksessa järjestettävää erityistä, moniammatillista hoitoa ja huolenpitoa, jonka aikana lapsen liikkumisvapautta voidaan hänen hoitonsa ja huolenpitonsa edellyttämässä laajuudessa rajoittaa. Erityisen huolenpidon tavoitteena on katkaista lapsen häntä itseään vahingoittava käyttäytyminen ja mahdollistaa lapselle annettava kokonaisvaltainen huolenpito. (Lastensuojelulaki 417/2007, 71 & 72 §).

Erityinen huolenpito koskettaa vain harvoja sijoitettuja nuoria. Laki määrittelee, että erityiseen huolenpitoon voidaan sijoittaa vain jos sijaishuoltoa ei ole lapsen hoidon ja huolenpidon tarve huomioon ottaen mahdollista järjestää muulla tavoin eivätkä terveydenhuollon palvelut sovellu käytettäväksi erityisen huolenpidon sijaan (Lastensuojelulaki 417/2007, 72 §). Ne lapset, jotka erityiseen huolenpitoon sijoitetaan, joutuvat kohtaamaan monella tapaa hyvin erityisen sijaishuollon maailman. Erityisessä huolenpidossa lapsen liikkumisen vapautta rajoitetaan tiukemmin kuin sijaishuollossa muuten, ja hoito sekä kasvatus on mahdollista olla tiiviimpää kuin muissa sijaishuollon osastoilla.

Erityistä huolenpitoa on tutkittu vähän ja tutkimuksista on jo kulunut aikaa (esim. Kekoni, Kitinoja & Pösö 2008). Erityiseen huolenpitoon täytyy kehittää työmenetelmiä, jotka sopivat lyhyeen, maksimissaan 90 vuorokauden, sijoitukseen ja jotka ottavat huomioon erityiseen huolenpitoon sijoitettujen nuorten koko jakson ajan kestävän liikkumisenvapaudenrajoituksen. Tämä tutkimuksellinen kehittämishanke on tehty parantamaan olemassa olevaa keskusteluryhmämallia ja tuomaan uutta tietoa erityisestä huolenpidosta Sippolan koulukodin näkökulmasta.

Tässä tutkimuksellisessa kehittämishankkeessa olen kehittänyt yhteistyössä Sippolan koulukodin erityisen huolenpidon osaston nuorten ja työntekijöiden kanssa keskusteluryhmämallin. Sippolan koulukodin erityisen huolenpidon osaston viikoittaista ryhmäkeskustelua kutsutaan osastolla keskusteluryhmäksi. Nimi on vakiintunut erityisen huolenpidon osaston

käytössä, ja sitä ei koettu tarpeelliseksi muuttaa. Tutkimuksellinen osuus koostuu nuorten kehittämisillasta, työntekijöiden ryhmäteemahaastattelusta ja työntekijöiden palautekyselystä. Hankkeessa on ollut tavoitteena nuorten osallisuus työmenetelmän kehittämisessä.

Tietoperustassa avaan keskusteluryhmien menetelmänä liittyviä näkökulmia: osallisuutta, dialogisuutta ja vertaisuutta. Toinen mahdollisuus olisi ollut avata teoreettisia näkökulmia niihin asioihin, mihin keskusteluryhmätoiminnalla pyritään, esimerkiksi nuoren elämänhallinnan lisääntymiseen. Tästä näkökulmasta on kuitenkin tehty tuoreita tutkimuksia (mm. Härkönen 2013, Määttä & Provialer 2012), joten tämän tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat käsittelevät aihetta eri kannalta. Yllämainitut teemat, osallisuus, dialogisuus ja vertaisuus, ovat ajankohtaisia myös valtion koulukodin strategisissa linjauksissa. Yksi neljästä linjauksista on osallisuus ja dialogisuus. Linjauksella tarkoitetaan, että nuoren osallisuuden kokemuksia ja turvallisuuden tunnetta vahvistetaan. Aikuisen ja nuoren välisessä vuorovaikutuksessa kunnioitetaan toista arvokkaana ja ainutlaatuisena yksilönä. Muut linjaukset ovat lapsen ja nuorten yksilölliset tarpeet, moniammatillinen asiantuntijuus sekä tutkimus- ja kehittämistyö. (Valtion koulukotien strategia vuoteen 2020, 8.)

Tutkimuksellinen kehittämishanke on ollut pitkäaikainen prosessi, jossa oma statukseni suhteessa erityiseen huolenpitoon on muuttunut useaan kertaan. Kehittämishankkeen alussa tutkimussuunnitelmavaiheessa 2011 työskentelin Sippolan koulukodin erityisenhuolenpidon osastolla ohjaajana. Saman vuoden lopussa siirryin Sippola koulukodin uuteen yksikköön vastaavaksi ohjaajaksi, fyysisesti noin kymmenen kilometrin päähän. Kehittämishanke jatkui tauon jälkeen vuonna 2013, jolloin toteutin yhteistyössä erityisen huolenpidon osaston kanssa toiminnallisen osuuden, nuorten kehittämisillan, työntekijöiden ryhmäteemahaastattelun ja kehittämishankkeen arvioinnin. Nyt vuonna 2016 kirjallinen raportti valmistuu kuvaamaan tätä kehittämishanketta.

2 TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTA

2.1 Aiheen ajankohtaisuus

Erityisestä huolenpidosta koulukodeissa on tehty tutkimus, jossa esitellään erityistä huolenpitoa antavat yksiköt ja niiden työmenetelmiä (Kekoni, Kitinoja & Pösö 2008). Tutkimuksen lopussa esitellään toimenpide-ehdotuksia erityisen huolenpidon kehittämiseksi. Yksi näkökulma on, että tulee etsiä keinoja, joilla erityisen huolenpidon toteuttamista vahvistetaan niin, että siinä entistä paremmin otetaan huomioon kyseisen kasvatus- ja hoitotoimenpiteen kohteeksi joutuvien lasten ja nuorten oikeuksien toteutumisen näkökulma. Toinen toimenpide-ehdotus on, että erityisen huolenpidon työmenetelmiä ja siten laatua tulee kehittää. (Kekoni, Kitinoja & Pösö 2008, 154- 156.) Erityisen huolenpidon jakso on maksimissaan 90 vuorokauden pituinen. Tuleekin pohtia, millaiset menetelmät soveltuvat käytettäväksi lyhyeen sijoitukseen ja aikaansaavat parhaat tulokset. (Kekoni, Kitinoja & Pösö 2008,18.)

Kekonin, Kitinojan ja Pösön tutkimuksen pohjalta on tehty 17.2–31.12.2009 erityisen huolenpidon kehittämishanke (Vainikainen 2010). Kehittämishanke tavoitteena oli kehittää erityisen huolenpidon sisältöä sekä uusia työmenetelmiä ja toimintamalleja nuorten erityistarpeiden kohtaamiseen. Kehittämishankkeen vaikutus on ollut Limingan koulutuskeskukseen suurin, muihin valtion koulukoteihin pienempi. Hankkeen tuloksina syntyivät mallit päihde- ja perhetyön toteuttamiseen erityisen huolenpidon toteuttamisen jaksolla, varhaisen puuttumisen malli nuorten väkivaltilanteiden käsittelyyn ja seurantaan, malli musiikin käyttämiseen toiminnallisena menetelmänä sekä materiaalia omaohjaajatyön tueksi (Vainikainen 2010, 23 & 50.) Sippolan koulukodin erityisen huolenpidon osastolla tutkimushankkeen tuloksia ei ole juurikaan saatu käytäntöön. Hankkeen tarjoamat mallinnukset täytyisi vielä soveltaa käytäntöön.

Tärkeänä taustavoimana on Valtion koulukotien strategia vuoteen 2020 ohjeistus, jossa nostetaan esille, että toimintatavoissa kunnioitetaan lapsen osallisuutta. Strategiassa kerrotaan, että tavoitteena on, että lapsen

osallisuus omassa elämässä kehittyä taidoksi hallita elämää. Tämä tutkimuksellinen kehittämishanke noudattaa strategian linjauksia ja on konkreettisenä esimerkkinä siitä, miten nuori voidaan ottaa mukaan toimintatapojen kehittämiseen. (Valtion koulukotien strategia vuoteen 2020, 9.) Dialogisuuden ja osallisuuden ajankohtaisuudesta kertoo osaltaan Havukorven (2014) erityistason perheterapiakoulutuksen opinnäytetyö, joka käsittelee dialogisuutta ja osallisuutta Vuorelan koulukodissa.

Sippolan koulukodin erityisen huolenpidon osastolla toteutetaan ryhmätoimintaa, mutta toiminta ei ole suunnitelmallista. Nykyisin ryhmätoiminta perustuu työvuorossa olevan ohjaajan senhetkiseen näkemykseen ja mielenkiintoon siitä, mitä aihetta ryhmässä käsitellään ja millä keinoin. Työyhteisö on kuitenkin sitä mieltä kokemustensa perusteella, että viikoittainen keskustelu- tai toimintaryhmä olisi hyvä työmuoto erityisen huolenpidon osastolle, mutta siihen tarvitaan selkeä malli. Työyhteisön ajatus on, että vertaisryhmissä nuorten elämään liittyvien asioiden käsittely on antoisaa, koska nuoret voivat tukea toinen toistaan ja tuoda omia näkemyksiä esille. Olettamuksena on, että nuoret voivat oppia toinen toisiltaan ja saada käyttökelpoisia näkökulmia käsiteltävään aiheeseen.

Nuorten vertaisryhmämallin kehittämistä on pohtinut ainakin Pesäpuu ry projektissaan, jossa he kehittivät vertaisryhmätoimintaa sijoitetuille lapsille. Hankkeen raportissa Väливаara (2004) pohti, että heidän seuraava kehittämiskohde on vertaistoiminta sijoitetuille nuorille. Väливаara totesi, että nuorten vertaisryhmien yksi tavoitteista voisi olla nuorten identiteetin vahvistaminen. (Väливаara 2004, 58.) Projektin tuloksena ilmestyi Sijoitettujen lasten vertaisryhmämalli, Ohjaajan käsikirja (Väливаara 2006).

2.2 Kohdeorganisaatio

Kohdeorganisaatio on Sippolan koulukodin erityisen huolenpidon osasto. Sippolan koulukoti on perustettu vuonna 1909, erityinen huolenpito on aloittanut toimintansa vuonna 2004 (Haikari 2009, 11 & 188). Osastolla on neljä oppilaspaikkaa, vastaava ohjaaja, seitsemän ohjaajaa ja kaksi yövalvojaa.

Sippolan koulukodin erityisen huolenpidon osasto sijaitsee erillään laitoksen muista osastoista. Jokaisella nuorella on oma huone, jossa on sänky, pöytä, tuoli, vaatekaappi ja wc. Suihku ja sauna ovat yhteisessä käytössä. Osastolla on keittiö, nuoret voivat osallistua keittiöaskareisiin valvotusti. Osastolla on olohuone, missä on sohva, televisio, radio ja kahdeksan hengen ruokapöytä. Osaston ulko-ovet, keittiön- ja toimistonovet sekä ikkunat ovat lukossa. Osaston käytössä ovat myös koulukodin yhteiset tilat, esimerkiksi kuntosali, liikuntasali ja musiikkihuone. Kaikki osaston ulkopuoliset aktiviteetit, kuten ulkoilu ja kuntosalin käyttö, tapahtuvat ohjaajan kanssa.

Päiväohjelma on tarkasti strukturoitu. Sijoitetut nuoret täyttävät kirjallista viikkosuunnitelmaa, jonka tavoitteena on opettaa nuorille suunnitelmallisuutta. Viikkosuunnitelmaan nuori kirjaa jokaiselle arkipäivälle tavoitteen, jonka hän kertoo aamupalaverissa muille nuorille ja ohjaajille. Iltapalaverissa nuori arvioi sekä kirjallisesti että suullisesti päivän tavoitteen toteutumista. Kaksi kertaa viikossa on yhteisöpalaveri, joissa käsitellään ajankohdaisia asioita ja nuorten kirjallisia tehtäviä. Liitteenä on Sippolan koulukodin erityisen huolenpidon osaston oma viikko- ja päiväohjelma vuodelta 2013. (LIITE 1).

2.3 Sippolan koulukodin erityisen huolenpidon osastolle sijoitetut nuoret

Tilastotieto on vuodelta 2012. Tutustuin Sippolan koulukodin erityisen huolenpidon osaston tilastotietoihin vuonna 2013. Vuoden 2012 tilastot sijoitetuista nuorista, sijoitussyistä ja tavoitteista ovat samansuuntaisia kuin arviot edeltävien vuosien tiedoista. Sippolan koulukodissa erityisessä huolenpidossa ei ole koottu vastaavanlaista tilastotietoa ennen vuotta 2012, mutta työntekijöiden arvion mukaan vuosi 2012 oli samansuuntainen kuin edeltävät vuodet.

Vuonna 2012 Sippolan koulukodin erityisen huolenpidon osastolle sijoitettiin yhteensä 19 nuorta. Sijoitetuista nuorista poikia oli 12 ja tyttöjä seitsemän. Kaikkiaan vuonna 2012 kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna 17 830 las-

ta ja nuorta (Kuoppala & Säkkinen 2013). Nämä luvut kertovat omalta osaltaan erityisen huolenpidon marginaalisuudesta.

Sijoitettujen nuorten ikä jakaantui seuraavasti: 13–14 –vuoden ikäisiä kaksi sijoitettua, 15–16 –vuoden ikäisiä 12 sijoitettua ja 17–18-vuotiaita kaksi sijoitettua. Suurin osa sijoitetuista nuorista, 14 nuorta, oli sijoitettu erityisen huolenpidon osastolle jostakin toisesta lastensuojelulaitoksesta. Kaksi nuorta oli sijoitettu Sippolan koulukodin avo-osastoilta. Loput kolme nuorta oli sijoitettu perhekodista, lapsikylästä ja toisen koulukodin erityisen huolenpidon osastolta.

Taulukossa on esiteltyä sijoitussyyt vuoden Sippolan koulukodin erityisen huolenpidon osaston 2012 tilaston mukaan. Yhdellä nuorella on mahdollista olla useampi sijoitussyy.

TAULUKKO 1. SIJOITUSSYYT

Rikoskierteen katkaiseminen	14
Koulunkäynnin turvaaminen	14
Itseään tai toisia vakavasti vahingoittavan käytöksen pysäyttäminen	11
Luvattomat poissaolot ja poistumiset sijaishuoltopaikasta	10
Väkivaltainen käytös	8
Kasvun ja kehityksen tukeminen	6
Päihteet	5
Psyykkisen kunnon arviointi	4
Itseä vahingoittavan elämäntavan katkaiseminen	3
Koulupoissaolot	1

Taulukossa 2. on esiteltyä erityiseen huolenpitoon sijoitettujen nuorten tavoitteet sijoituksen alussa Sippolan koulukodin erityisen huolenpidon osaston vuoden 2012 tilaston mukaan. Yhdellä nuorella on mahdollista olla useampi tavoite.

TAULUKKO 2. TAVOITE ERITYISEN HUOLENPIDON SIOITUSJAKSOLLE

Koulunkäynnin turvaaminen	13
Luvattomien sijaishuoltopaikasta poissaolojen ja poistumisten katkaiseminen	12
Itseä vahingoittavan elämäntavan pysäyttäminen	11
Aggressiivisuuden hallinnan opettelu	9
Kasvun ja kehityksen tukeminen	8
Syy-seuraus suhteen opettelu	7
Vastuunotto omista teoista	6
Rikollisen elämäntavan katkaiseminen/pysäyttäminen	6
Oman elämänhallinnan opettelu/harjoittelu	4
Psyykkisen kunnon arviointi ja seuranta	3
Omien tunteiden käsittely	2

Taulukossa 3. esitellään nuorten sijoituksen kesto Sippolan koulukodin erityisen huolenpidon osastolla vuonna 2012. Suurin osa sijoituksista oli 71-90 vuorokautta, vain kaksi sijoitusta olivat kuukauden tai alle.

TAULUKKO 3. SIJOITUSTEN KESTO VUOROKAUSINA

81–90 vrk	6
71–80 vrk	5
61–70 vrk	2
51–60 vrk	4
41–50 vrk	0
31–40 vrk	0
15–30 vrk	2
7-14 vrk	0
alle 7 vrk	0

3 TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISHANKKEEN TIETOPERUSTA

3.1 Valtion koulukodit

Valtion koulukotien historia alkaa 1800 -luvun loppupuolella. Tällöin puhuttiin pahantapaisista lapsista. Pahantapaisten lasten hoitomuotona korostettiin kotikasvatuksen tukemista ja lasten koulunkäynnin edistämistä. Vaikka laitossijoitusta pidettiin ankarana, katsottiin että joskus se on välttämätöntä ongelmien vakavuuden vuoksi. Ajateltiin, että laitokset hoitavat parhaiten niitä, jotka tarvitsivat eniten kasvatusta. (Haikari 2009, 17–18.)

Valtiolla on viisi koulukotia: Lagmansgårdenin koulukoti Pännäisissä, Sairilan koulukoti Mikkelissä, Limingan koulutuskeskus Limingassa, Vuorelan koulukoti Nummelassa ja Sippolan koulukoti Sippolassa. Valtion koulukotien toiminta-ajatus on edistää sosiaalisin, terapeuttisin ja kasvatuksellisen keinoin lapsen ja nuoren sekä hänen perheensä omia voimavaroja vahvistavaa selviytymiskykyä sekä lasten ja nuorten iän mukaista kehitystä. (Valtion koulukotien strategia vuoteen 2015.) Valtion koulukotien tehtävä ja vastuu erikoistuneen ja vaativan lastensuojelun asiakasryhmän kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa on johtava ja keskeinen. Palvelun kestävyiden turvaa tehokas julkinen valvonta ja voittoa tavoittelematon toiminta. (Valtion koulukotien strategia vuoteen 2020.)

Kitinoja (2005) on tutkinut koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuutta ja koulukotihistoriaa. Tutkimuksessa kuvataan koulukotiin sijoitettujen lasten sijoituspolkuja dokumenttien pohjalta tarkoituksena vastata kysymykseen miksi nuoret ovat joutuneet koulukotiin (Kitinoja 2005, 279-280). Koulukotiin sijoitetut lapset ovat usein olleet pitkäänkin erilaisten lastensuojelutoimenpiteiden kohteena ilman, että tuki olisi ollut riittävää. Koulukoti on viimeinen mahdollisuus lapsen elämän saattamiseksi oikealle suunnalle. Koulukodit ovat erityisasemassa kaikkein vaikeahoitoisimpien lasten hoidossa. Koulukotiin vuonna 2000 sijoitetuilla lapsilla on enemmän ongelmia verrattuna vuonna 1996 sijoitettuihin. (Kitinoja 2005, 271 & 277.) Terämä (2013, 6) toteaa tutkimuksessaan valtion koulukotien erityistyön-

tekijöiden tehtävistä ja rooleista, että Kitinojan mainitsema koulukotiin sijoitettujen nuorten ongelmien kasvava suunta lienee jatkunut nykypäivään saakka.

Koulukotisijoitus on tyypillisesti tehty käytösoireilun perusteella. Koulukotiin sijoitetut nuoret ovat yleensä tulleet koulukotiin sen jälkeen, kun kevyemmät lastensuojelun toimenpiteet ovat osoittautuneet toimimattomiksi vakavien käytösoireiden hoitamisessa. Jotain ongelmien syvyydestä ja vaikeudesta kertoo sekin, että tutkimuksen mukaan puolet koulukotinuorista sai viiden vuoden seuranta-aikana uuden rikosrekisterimerkinnän. Pojista rikosrekisterimerkinnän sai kolme neljästä, ja puolet pojista teki rikoksen, johon liittyi väkivaltaa. (Manninen 2013, 72-76.)

Mannisen (2013) väitöskirjan tutkimusaineistoon kuului vuosina 2004 ja 2005 Muhoksen Pohjolakodissa olleet 15-18 -vuotiaat nuoret. Tutkimuksen tulosten perusteella koulukotiin sijoitettujen nuorten psykiatristen oireiden, tunteiden käsittelyn vaikeuksien sekä neuropsykologisten erityisvaikeuksien tunnistaminen on tärkeää ja ne pitää ottaa huomioon interventioiden kohdentamisessa ja koulukodissa tarjottavan hoidon suunnittelussa. (Manninen 2013, 7-8.) Muhoksen Pohjolakoti on yksityinen koulukoti, mutta tutkimusotos lienee sovellettavissa myös valtion koulukoteihin sijoitettuihin nuoriin.

Lehto-Salon (2011, 43) tutkimus osoittaa, että 70 prosenttia koulukotiin sijoitetuista nuorista oli ennen koulukotisijoitustaan sijoitettuna jonnekin muualle. Myös tämä kertoo koulukotisijoituksen viimesijaisuudesta.

3.2 Erityinen huolenpito

1990-luvun alussa erityisellä huolenpidolla viitataan suomenkielisessä kirjallisuudessa kehitysvammaisten ja häiriintyneiden lasten hoitoon ja huolenpitoon. (Weis 1993, 36.) Käsite erityinen huolenpito lastensuojelulain (417/2007, 17 §) tarkoittamassa merkityksestä on peräisin sijaishuollon pakkotoimiryhmän muistiosta vuodelta 1998. Muistiossa todetaan, että ”käsittettä suljettu hoito ei voi, ottaen huomioon uusi perusoikeussäännös-

tömme ja kansainväliset ihmisoikeussopimusveloitteemme sekä ehdotetun hoidon ja huolenpidon luonne ja tavoite, pitää perusteltuna tai hyväksyttävänä.” Työryhmä ehdotti käytettäväksi käsitteeksi erityinen huolenpito. (Sijaishuollon pakkotoimiryhmän muistio 1998, 57.)

Lastensuojelulaissa (2007) erityinen huolenpito määritellään sijaishuollon rajoitustoimenpiteeksi. Lastensuojelulain 71 pykälä määrittelee erityisen huolenpidon tarkoittavan sijaishuollossa olevalle 12 vuotta täyttäneelle lapselle lastensuojelulaitoksessa järjestettävää erityistä, moniammatillista hoitoa ja huolenpitoa, jonka aikana lapsen liikkumisvapautta voidaan rajoittaa hänen hoitonsa ja huolenpitonsa edellyttämässä laajuudessa rajoittaa. (Lastensuojelulaki 417/2007, 71 §.) Erityisen huolenpidon sijoitus mahdollistaa lapsen pitämisen laitoksen tiloissa siten, että lukitut ovet, ikkunat ja laitoksen henkilökunta estävät lapsen vapaan poistumisen. Erityinen huolenpito ei kuitenkaan tarkoita ensisijaisesti lapsen oikeuksien rajaamista, vaikka sitä tehdäänkin. Erityinen huolenpito ei saa olla säilyttävää tai rangaistusluonteista. (Saastamoinen 2010, 276-277.)

Erityistä huolenpitoa voidaan järjestää enintään 30 vuorokauden ajan. Erityistä huolenpitoa voidaan jatkaa erittäin painavasta syystä enintään 60 vuorokaudella. (Lastensuojelulaki 417/2007, 72 §.) Erityisen huolenpidon tarkoituksena ei siis ole olla pitkäkestoista hoitoa, vaan tavoitteena on lapsen itseään vahingoittavan käyttäytymisen katkaiseminen. Jaksoa voidaan luonnehtia pysäyttäväksi välivaiheeksi. (Kekoni 2009, 222.)

Erityisessä huolenpidossa työskentely lapsen kanssa on intensiivistä, tarkoituksena on luoda edellytykset lapsen tarpeet mahdollisimman hyvin huomioon ottavaan sijaishuollon järjestämiseen. Erityinen huolenpito vaatii toimivia laitospohjaisia rakenteellisia ja muita tilaratkaisuja, minkä vuoksi erityistä huolenpitoa ei voida järjestää missä tahansa laitoksessa (Räty 2010, 480). Erityistä huolenpitoa järjestetään kolmessa valtion koulukodissa yhteensä neljässä eri yksikössä: Sairilan koulukodissa Jarrussa, Limingan koulutuskeskuksessa Joukolassa ja Parkissa sekä Sippolan koulukodissa Eho-osastolla (Sairila erityinen huolenpito: Jarru, 2011; Limingan

koulutuskeskus erityisen huolenpidon osastot, 2011 & Sippolan koulukoti erityisen huolenpidon osasto 2011).

Sippolan koulukodissa erityisen huolenpidon osasto aloitti toimintansa keuhällä 2004. Erityisen huolenpidon osaston tarkoituksena on pysäyttää kaikkien haastavimpien lasten ongelmakierre. Osasto yhdisti vanhan suljetun osaston uudempiin hoitomenetelmiin. Osaston tehtävänä on antaa tehostettua apua lapsille ja nuorille liikkumisvapautta rajoittamalla ja moniammatillisesti. Moniammatillisuus tarkoittaa kasvatusalan, psykologian, sosiaalityön ja lääketieteen keinojen yhdistämistä. Erityisen huolenpidon osasto perustettiin, koska koulukotiin oli sijoitettu useita erityisen vaikeahoitoisia lapsia, joiden kasvatuksessa ei onnistuttu halutulla tavalla. Sijoitettavien kuntien toiveena oli, että kyseisille lapsille löytyisi tilaa koulukodista. Myös lastensuojelulaki velvoitti koulukotien hoitavan vaativimman lastensuojelun sijaishuollon. (Haikari 2009, 188-189.)

Erityisen huolenpidon tavoitteena on lapsen kohdennettu hoitaminen siten, että hoidossa huomioidaan psyykkisen hoidon tarve. Erityisellä huolenpidolla taataan lapsen oikeus huolenpitoon, millä tarkoitetaan erityistä moniammatillista hoitoa ja huolenpitoa lapsesta. Tavoitteena on luoda luottamuksellinen suhde lapsen ja aikuisen välille ja siten sitouttaa lapsi hänelle järjestettävään jatkohoitoon. (Saastamoinen 2010, 276.)

Kamunen (2014) on tutkinut lapsen asemaa erityisen huolenpidon järjestämisessä oikeus-dogmatiikan eli lainopin näkökulmasta. Kamunen toteaa, että usein erityisen huolenpidon kohteena olevia lapsia koskevat sekä terveydelliset että sosiaaliset ongelmat. Lapsen ongelmien kokonaisvaltainen selvittäminen on lapsen edun mukaista. Lapsen hoidon ja huolenpidon järjestämisessä ei ole tarkoituksenmukaista mustavaloisesti erotella kuuluuko lapsi terveydenhuollon vai lastensuojelun piiriin. Mahdollisesti lapsi tarvitsee molempia palveluita riippuen terveydellisten asioiden lisäksi lapsen elinympäristöstä ja perhetilanteesta. (Kamunen 2014, 92.)

3.3 Osallisuus

Lapsen oikeuksia määrittelee Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus lapsen oikeuksista. 12 artiklassa todetaan, että ”Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.” 13 artiklassa jatketaan ” Lapsella on oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä. Tämä oikeus sisältää vapauden hakea, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia yli rajojen suullisessa, kirjallisessa, painetussa, taiteen tai missä tahansa muussa lapsen valitsemissa muodossa.” (Yleissopimus lapsen oikeuksista, 1991.)

Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit sisältävät velvoitteet kuunnella lasta. Laatukriteerien mukaan sijaishuollon hoito- ja kasvatus jakautuu asettumiseen, sijoituksen arviointiin, kasvamiseen yksikössä, sijoituksen päättämiseen ja yhteistyöhön lapsen verkostojen kanssa. Päämääränä hoidolle ja kasvatukselle on lapsen edun mukainen hyvä hoito, kasvatus ja kuntoutus sekä myönteiset ja läheiset ihmissuhteet. Kasvaminen yksikössä sisältää velvoitteen kohdata lapsi arvostavasti. Lasta tulee kuunnella siten, että lapsi kokee tulevaisuutta ymmärretyksi. Työntekijöiden tulee huolehtia siitä, että lapsi saa onnistumisen ja luottamuksen kokemuksia sekä oppii ilmaisemaan itseään. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2004, 21.) Sijaishuollon toiminnan tulee perustua lapsen ja hänen lähipiirinsä tarpeisiin ja odotuksiin sekä työyhteisön arvoihin ja periaatteisiin. Lapsen äänen tulee kuulua sijaishuolto- ja kasvatuspaikassa ja lapsen mielipide on huomioitava toiminnassa ja toimintaperiaatteissa. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2004, 11.)

Lapsen etu sisältää ajatuksen lapsen osallisuudesta. Taskinen (2010, 15) toteaa, että lapsen etu on lastensuojelun lainsäädännön ja käytännön perusperiaate. Taskinen kertoo, että lapsen etu koostuu lapsen tasapainoisesta kehityksestä ja hyvinvoinnista, läheisistä ja jatkuvista ihmissuhteista, mahdollisuudesta saada ymmärrystä ja hellyyttä, iän ja kehitystason mukaisesta valvonnasta ja huolenpidosta, taipumuksia ja toivomuksia vastaa-

vasta koulutuksesta, turvallisesta kasvuympäristöstä, ruumiillisesta ja henkisestä koskemattomuudesta, itsenäistymisestä ja vastuullisuuteen kasvamisesta, mahdollisuuksista osallistua ja vaikuttaa omiin asioihin sekä kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioinnista.

Lapsella tulee olla mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Lapsi on asianosainen omassa lastensuojeluasiassaan, jonka vuoksi lapsen näkökulma on aina otettava huomioon, lasta on informoitava häntä koskevista toimenpiteistä ja lapsen mielipide niistä on selvitettävä. Osallisuus tarkoittaa, että lapsi saa olla mukana toteuttamassa, kehittämässä ja arvioimassa oman etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä. (Saastamoinen 2010, 65-66.) Lapsella on myös oikeus olla sanomatta mielipidettään asiasta (Räty 2010, 159). Hotari, Oranen ja Pösö (2009, 117) määrittelevät osallisuuden olevan laajasti ymmärrettynä yhteisöön liittymistä, yhteisöön kuulumista ja siihen vaikuttamista.

Lastensuojelulain neljännen luvun (20-24§) mukaan lapsen osallisuuteen kuuluu lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen, lapsen puhevallan käyttö sekä mahdollisuus käyttää edunvalvojaa. Lastensuojelulain 20 pykälässä todetaan, että ”lastensuojelua toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla.” Lapsen mielipiteen selvittäminen liittyy lapsen etuun ja sen toteutumiseen (Räty 2010, 157).

Lastensuojelun työntekijän tulee pohtia, kokevatko lapsi ja lapsen vanhemmat, että heitä on kuunneltu, ymmärretty ja otettu huomioon toimenpiteitä valmisteltaessa ja täytäntöön pantaessa. Tulee miettiä, ovatko lapsen ja hänen vanhempansa voineet olla aidosti mukana suunnittelemassa ja hyväksymässä lastensuojelun toimenpiteitä. (Taskinen 2010, 174-175.) Pösö (2004) on tehnyt tutkimuksen koulukodista. Hän tutki koulukoteihin sijoitettujen lasten kokemuksia koulukodista. Lasten osallistumisoikeuksiin koulukodissa Pösö suhtautuu kriittisesti. Koulukodissa on ristiriita suoje-
luksen ja osallistumisen välillä. Nuoren kanta, toiveet ja esitykset arvioidaan aikuisten näkökulmasta. Parhaimmillaan osallistuminen näyttäytyi

osallistumisena informaatiotilaisuuksina itselleen siitä, mitä muut ovat päättäneet. (Pösö 2004, 121.)

Puolitaival ja Puolitaival (2006) ovat tutkineet osallisuutta siitä näkökulmasta, kuinka ohjaajien ja nuorten välinen yhteistyö toimii. Tutkimustuloksista nousi esille, että useimmat nuoret eivät mielestään tienneet tarkkaan omasta hoitosuunnitelmastaan ja hoitajakson tavoitteita. Nuoret kokivat, että tavoitteet olivat ohjaajien kirjaamia. Nuoret kokivat, että heidän mielipiteitä vähäteltiin eikä niitä otettu vakavasti. Nuorten mukaan ohjaajat kuuntelivat heitä, mutta heidän sanomisillaan ei ollut nuorten mukaan mitään vaikutusta. (Puolitaival & Puolitaival 2006, 57-61.) Osallisuus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lapsella tai muilla asianosaisilla ei ole lopullista eikä viimekätistä päätösvaltaa asiasta. Aikuisella, viimekädessä viranomaisella, on päätösvastuu. Lapsen asiat tulee ratkaista lapsen edun mukaan ja se ei tarkoita sitä, että asia ratkaistaisiin automaattisesti lapsen esittämän käsityksen mukaisesti. (Räty 2010, 159.)

Muukkonen (2009) jakaa lapsen osallisuuden lastensuojelussa prosessi- ja kohtaamisosallisuuteen. Muukkonen selventää, että prosessiosallisuus tarkoittaa lapsen osallisuutta asiakkuusprosessista ja sen ydin on tieto ja tiedon välittäminen. Kohtaamisosallisuus on lapsen läsnäoloa tapaamisissa ja dialogisen suhteen lapsen sekä työntekijän välillä. Prosessiosallisuuden ja dialogisen osallisuuden erona on se, että prosessiosallisuudessa tiedolla on suuri osuus, kun taas dialogisessa osallisuudessa lapsen kohtaaminen on arvo jo sinänsä ilman tapaamisesta koituvaa hyötyä. (Muukkonen 2009, 136-137.) Myös Möller (2004) toteaa, että lapsen kanssa työskennellessä tiedon saaminen lapselta on vain yksi työskentelyn tavoite. Möller jatkaa, että lapsen tulisi olla myös merkityksellisen tiedon saaja. Työntekijän antama tieto voi auttaa lasta jäsentämään ongelma uudella tavalla. (Möller 2004, 26.)

Eurooppalaisessa tutkimuksessa on vertailtu Tanskaa, Saksaa ja Englantia. Yksi tutkimuksen osa oli selvittää, miten nuoret arvioivat sijaishuollon työntekijöiden ja nuorten keskusteluyhteyttä. Tutkimuksen yksi tulos oli, että nuoret eivät voineet täysin luottaa siihen, että kuinka tieto kulkeutuu

työntekijältä toiselle tai työntekijältä sosiaalityöntekijälle. (Petrie, Boddy, Cameron, Wigfall & Simon 2006, 130-131.)

”Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä” -hankkeen tavoitteena oli tutkia, miten lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten osallisuutta työn ja palvelujen kehittämisessä voidaan vahvistaa. Toinen tavoite oli selvittää, mitä lapset ja nuoret ajattelevat nykyisistä lastensuojelun käytännöistä ja minkälaisia heidän näkemysten mukaan olisivat paremmat tavat toimia. Ensisijaisesti painotettiin avohuollon lastensuojelun asiakkaiden kokemuksia. (Oranen 2008, 17-20.) Tutkimustulokset osoittivat, että lasten kanssa voidaan keskustella lastensuojelusta myös yleisellä tasolla. Tuloksista ilmeni, että lapset ja nuoret kokivat, että luottamus on asiakassuhteen perusta, suhde täytyy rakentaa ja se vaatii aikaa, asiakkaan omaa rytmiä tulee kunnioittaa ja keskustelut eivät saa olla kiireisiä. (Oranen 2008, 43 & 46-47.)

Nuoruusikä on toisen mahdollisuuden aikaa, sillä nuorten vahva kehityspotentiaali antaa mahdollisuuden suunnan muuttamiseen vielä nuoren sijaishuollon aikana. Muutos mahdollistuu parhaiten, jos nuori ja nuoren vanhemmat toimivat yhdessä auttajatahon kanssa. (Lehto-Salo 2011, 60.)

Reinikainen (2009) on tutkinut nuorten kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Reinikainen toteaa osallisuudesta, että nuorten oman mielipiteen esille saaminen vaatii nuorilta usein sinnikkyyttä ja kärsivällisyyttä. Joskus nuoret tarvitsivat kuulluksi tulemiseensa jonkun toisen henkilön tukea. Reinikainen pohtii, että mahdollisuus käytännöistä neuvottelemiseen on osallisuuden kokemuksen välttämätön mutta ei riittävä edellytys. (Reinikainen 2009, 77 & 79.)

Erityisen huolenpidon järjestämistä koskevassa päätöksentekoprosessissa lapsen oikeus on tietää milloin erityinen huolenpito alkaa, kauan se kestää ja milloin se päättyy. Lapsi ei voi olla vain viranomaisten päätöksenteon passiivinen kohde. Lapsella on oikeus tietää, miksi hän on erityisessä huolenpidossa. Lapsella ei ole oikeutta kieltää moniammatillisen arvioinnin

tekemistä. Lapsella on oikeus saada moniammatillisen työryhmän tekemä arvio itselleen, jollei se ole vastoin yksityistä etua. (Kamunen 2014, 93-94.)

Osallisuuden teema on nyt ajankohtainen koulukodeissa myös opetuksen puolella. Koskisen (2015) Yrittäjyyskasvatuksen pedagogiikka vaativassa erityisopetuksessa on etnografinen tutkimus yhdestä koulukodista. Yhtenä näkökulmana Koskisella on, että koulukodin oppilailla olisi kokemus siitä, että asioihin voi vaikuttaa. Koskinen toteaa, että koulukodin oppilaalla on sivuun jäämisen kokemuksia ja oppilaat eivät ole tottuneet siihen, että he voisivat vaikuttaa omiin asioihin koulussakaan. (Koskinen 2015, 119-120.)

Osallisuus on yksi neljästä valtion koulukotien arvoista. Valtion koulukotien strategiassa vuoteen 2020 kerrotaan, että koulukodissa nuori ja hänen perheensä ovat aktiivisia toimijoita, eivät vain toiminnan kohteena olevia asiakkaita. Osallisuuteen liittyy myös se, että lasten ja nuorten auttaminen on yhteinen asia ja perustuu yhteisölle. (Valtion koulukotien strategia vuoteen 2020.)

Havukorpi (2014) on pohtinut erityistason perheterapian opinnäytetyössään dialogisuutta ja osallisuutta Vuorelan koulukodissa. Havukorpi toteaa, että osallisuus ja kuulluksi tuleminen tuntuvat kulkevan niin yhdessä, että niitä on vaikea erottaa toisistaan. Vuorelan koulukotiin sijoitettujen nuorten vanhempien mielestä merkityksellistä kuulluksi tulemisessa oli hoidon alkuvaihe ja tiedon saaminen nuoren asioista. Havukorpi jatkaa, että vanhemmat kokivat, että heillä itsellään täytyi olla voimavaroja, jotta he tulivat kuulluksi koulukodin työntekijöille. Vanhemmat myös kokivat osallisuuden lisääntyvän sijoituksen edetessä, koska silloin vanhemman oli helpompi tuoda esille omia näkökulmiaan, jotka erosivat työntekijöiden mielipiteistä. (Havukorpi 2014, 15.)

3.4 Dialogisuus

Dialogi on keskustelua, jossa on ydin ja jossa ei valita puolta. Dialogin tavoitteena on saavuttaa uusi ymmärrys, joka muodostaa pohjan myöhemmälle ajattelulle ja toiminnalle. Dialogissa on mahdollista nähdä ja kuulla

enemmän kuin yksittäisten mielipiteiden summa. Dialogi ei pyri korjaamaan tapahtuneita virheitä, vaan muuttamaan prosesseja niin, ettei virheitä enää synny. (Isaacs 2001, 39-41.)

Dialogissa ymmärrys syntyy niiden ihmisten väliin, jotka kohtaavat. Jotta ymmärrys syntyy, täytyy kuulla eikä vain kuunnella. (Seikkula & Arnkil 2009, 102.) Isaacs (2001) varoittaa, että helposti kuulemme ne asiat, mitkä haluamme kuulla ja väheksymme sitä, mitä emme halua kuulla. Emme kuuntele, vaan yritämme käsittää ja tajuta sen, mitä toinen sanoo. Pyrimme oivaltamaan mitä toinen ihminen tarkoittaa, jolloin emme kuuntele vaan tulkitsemme. (Isaacs 2001, 120-121.)

Haarankangas (2011) on tutkinut dialogisuutta ja hoitokokouksia. Haarankangas pohtii dialogisuutta terapeutin näkökulmasta, mutta ajatus on mahdollista soveltaa myös erityisen huolenpidon keskusteluryhmän vetäjän rooliin ja hänen tapaan olla dialogissa keskusteluryhmän aikana. Haarankangas toteaa, että terapeutin rooli on olla keskustelun synnyttäjä ja edistäjä, joka on aktiivisesti läsnä. Terapeutin tehtävänä on huolehtia, että osallistujat voivat turvallisesti puhua kipeistäkin asioista. (Haarakangas 2011, 143.)

Dialogisuus on kokonaisvaltaista läsnäoloa tässä hetkessä, vastaanottavaisuutta sille, mitä on, ja vastaamista sille, mitä on. Se on olevaisen kokemista yhdessä jakaen. Dialogisuus on kokonaisvaltaista, dialoginen tapa olla maailmassa on läsnä olevaa olemista. Dialogisuus kehittyy esimerkiksi lasten välillä ja koko yhteisön läsnä olevassa olemisessa. Dialoginen keskustelu on avointa ja päättymätöntä. Puheenvuoroja ei valmistella etukäteen. Dialoginen sana haluaa tulla kuulluksi, ymmärretyksi ja saada vastauksen. Vastakohtana on monologinen sana, joka haluaa olla viimeinen sana. Monologinen puhe tietää jo vastauksen, se ei hakeudu kohti vastausta. (Haarakangas 2011, 129-136.)

Molemminpuolinen osallisuus on keskeistä dialogisessa suhteessa. Auttamistyön roolitus, jossa vain työntekijä määrittyy suhteen sankariksi, ei edistä dialogista näkökulmaa sosiaalialan asiakastyössä. Sosiaalialan asi-

antuntijuutta pitäisi kehittää suuntaan, jossa asiantuntijakaan ei tiedä. (Mönkkönen 2002, 86-88.)

Hollantilaisessa Micha De Winterin (2002) tutkimuksessa osallisuutta on tutkittu dialogin ja kodittomien nuorten näkökulmasta. Tutkimuksessa haastateltiin 15-24 -vuotiaita hollantilaisia kodittomia nuoria, sekä tyttöjä että poikia. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miksi ammatillinen apu ei ollut auttanut näitä nuoria ja miten asiaa voisi parantaa. Suurin syy avun vastaanottamisen vaikeuteen oli nuorten kodittomien mielestä se, että kommunikoinnissa työntekijän ja nuorten välillä oli puutteita. Vaikka nuoret kokivat, että tuki ja apu ovat tarpeen, sen vastaanottaminen oli hankalaa luottamuspuulan takia. Nuorilla oli epäluotettavia kokemuksia ammattilaisen puuttumisesta heidän elämäänsä. (Winter 2002, 56.)

Havukorpi (2014) on tehnyt erityistason perheterapian opinnäytetyön dialogisuudesta Vuorelan koulukodissa. Havukorpi toteaa, että koulukotiin sijoitetun lapsen perhettä kannustetaan dialogiin ja tätä kautta osallisuuden kokemukseen. Havukorpi jatkaa, että dialogiin pääseminen on prosessi, joka vaatii monenlaisten tunteiden sietämistä ja jonka ydin on kuunteleva keskustelu. Asiakkaan arvostus ja kunnioitus johtavat dialogiseen tilaan, jossa osallisuus on mahdollista toteutua. (Havukorpi 2014, 13-15.)

3.5 Vertaisryhmät

Sijoitettujen lasten vertaistukiryhmässä lähtökohtana ovat lapsen tarpeet. Vertaisryhmässä lapsen on mahdollista jakaa kokemuksia saman asian kokeneiden lasten kanssa. Pesäpuu ry:n Norsu -projektissa vertaisryhmien tavoitteena oli auttaa lasta tunnistamaan ja ilmaisemaan tunteitaan. Projektin vertaisryhmässä lapselle annetaan tietoa ja mahdollisuus käsitellä tapahtumia turvallisessa ympäristössä. (Välivaara 2004, 29 & 31.)

Pekkarinen (2006) on tehnyt tutkimuksen lastensuojelun nuorten vertaisryhmätoiminnasta. Muutosta, joka tapahtuu vuorovaikutuksellisen, tajunnallisen ja pysäyttävän tason kautta, kutsutaan dialogiseksi prosessiksi. Pekkarinen tulkitsee dialogisuuden vuorovaikutukselliseksi merkityksen-

vaihdoksi, joka saattaa johtaa keskinäiseen ymmärrykseen. (Pekkarinen 2006, 101 & 105.)

Tuomainen (2014) on tehnyt tutkimuksen Lasinen lapsuus-hankkeeseen liittyvästä vertaisryhmätoiminnasta. Vertaisryhmät olivat ammatillisesti ohjattuja. Tutkimuksesta kävi ilmi, että vertaisryhmäläiset kokivat voimaantumista ja ryhmä koettiin merkitykselliseksi. Vertaisryhmässä tapahtuvaa voimaantumista tuki ryhmän vuorovaikutus, luottamus, ymmärrys, kannustus, hyväksyntä, osallisuus ja myönteinen ilmapiiri. Vertaisryhmässä oli merkityksellistä ja voimaannuttavaa samankaltaisten elämänkokemusten jakaminen, kuunteleminen ja esimerkit toipumisesta. (Tuomainen 2014, 49.)

Avoimessa dialogissa tavoitellaan jatkuvuutta, turvallisuutta ja mahdollista etenevään ymmärrykseen dialogeissa. Siksi pois voi jäädä vain sovitusti. (Seikkula & Arnkil 2009, 102.) Erityisen huolenpidon tutkimuksellisen kehittämishankkeen toiveena on, että kaikki sijoitetut nuoret osallistuvat jokaiseen ryhmäkertaan ja siten tuovat oman näkemyksensä vertaisryhmään.

Käytöshäiriöisillä nuorilla, jotka on sijoitettu lastensuojelulaitoksiin, on ollut usein puutteita varhaisessa kiintymissuhteessaan. Tämän takia kahdenkeskisen suhteen käyttäminen mielen rakentumisen työkaluna ei heiltä onnistu, esimerkiksi terapisuhteessa. Nuoren voi olla myös vaikea luottaa aikuisiin. Vaikka varhaisvuodet ovat merkittäviä lapsen kehityksen kannalta, voi nuoruusikä luoda mahdollisuuden korjaaviin kokemuksiin. Tämä tarkoittaa sitä, että nuoren mielen rakenteen kehittyneemmät osat pystyvät uudestaan käsittelemään lapsuusiässä ratkaisematta jääneitä kehityksen ongelmia ja saada uuden ratkaisumahdollisuuden. (Lehto-Salo 2011, 13 & 58.) Vertaisryhmät voivat toimia yhtenä paikkana, missä voi käsitellä asioita erilaisista näkökulmista ja löytää uusia ratkaisumahdollisuuksia.

4 TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS

4.1 Kehittämishankkeen tarkoitus ja tavoitteet

Kehittämishankkeen tarkoituksena on edistää nuorten osallisuutta erityisessä huolenpidossa ja kehittää erityisen huolenpidon työmenetelmiä. Menetelmä on käsitteenä sosiaalityössä monimuotoinen, se käsittää erilaiset palvelut, avustukset, toimenpiteet ja toimintatavat. menetelmä tarkoittaa välinettä tiettyyn tavoitteeseen pääsemiseksi. Menetelmän tavoitteena on selkeyttää tilannetta ja toimia apuvälineen tai muutoksen vauhdittajana. (Kaikko & Friis 2009, 79-80.)

Kehittämishankkeen tavoitteena on luoda 13 kerran keskusteluryhmämalli erityiseen huolenpitoon. Ryhmien tavoitemäärä tiedettiin jo etukäteen, koska se määräytyi maksimisijoitusajan mukaan. Ryhmien määrä muodostui siitä, että erityisen huolenpidon sijoitus kestää maksimissaan 90 vuorokautta. Jos joku nuori on sijoitettuna maksimiajan, niin hänen sijoituksensa on 13 viikkoa, ja siten hän osallistuu sijoituksensa aikana maksimissaan kolmeentoista keskusteluryhmään. Ryhmämallin ajatuksena on palvella erityiseen huolenpitoon sijoitettujen nuorten tarpeita tarjoamalla keskustelupaikan heidän elämänsä ajankohtaisiin asioihin. Ryhmämallin on tarkoitus olla myös informatiivinen, nuorille tietoa niistä teemoista, mitkä valikoituvat ryhmien aihepiireiksi.

Ryhmämallin ajatuksena on, että kuka tahansa ohjaajista voi vetää jatkossa kyseisen ryhmän. Mallinnuksessa tulee olla riittävästi tietoa ja ohjeita, jotta kuka tahansa ohjaajista voi perehdytyksen jälkeen toimia ryhmän vetäjänä. Ryhmämallin ei ole aikomuksena olla joustamattomasti etenevä mekaaninen malli, vaan mallissa tulee huomioida ihmisten erilaisuus. Hård (2009) kuvaa tutkimuksessaan lapsen toimintaa osaston arjessa lapsen ja ohjaajan yhdessäolon näkökulmasta. Hård toteaa, että lasten toiminta ohjaajien kanssa on osittain riippuvaista ohjaajien erilaisuudesta, jokainen ohjaaja tuo arkeen erilaista toimintaa. (Hård 2009, 128.) Ryhmien mallinnuksen tulee kestää tällaiset persoonat.

4.2 Toimintatutkimus

Toimintatutkimus on toimijoista kumpuava toiminta ja voima, minkä tavoitteena on muutos. Henkilöt, joita muutos koskee, löytävät siihen ratkaisun yhdessä ja samalla sitoutuvat muutokseen. Toimintatutkimus pitää sisällään lupauksen paremmasta ja sen avulla pyritään ratkaisemaan käytännön ongelmia eri yhteisöissä. (Kananen 2014, 11-12.) Toimintatutkimuksessa on tavoitteena muuttaa käytäntöjä. Tutkittavat ovat aktiivisia osallisia yhdessä tutkijan kanssa. (Kuula 1999, 23.)

Toimintatutkimuksessa tarkoituksena on tuoda esille uutta tietoa toiminnasta ja samalla kehittää sitä. Toimintatutkimusta kuvaavia sanoja ovat reflektiivisyys, tutkimuksen käytännönläheisyys, muutosinterventio ja ihmisten osallistuminen. (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 33 & 36.)

Erityisen huolenpidon kehittämishankkeessa pyrin osallisuuden ja dialogisuuden keinoin sekä työntekijöille että nuorille luomaan tunnetta vaikuttamisen mahdollisuudesta ja siten lisäämään ja ylläpitämään heidän kiinnostustaan kehittämishanketta kohtaan. Suoranta ja Ryyänen (2014, 196) toteavat, että toimintatutkimuksessa on aina kysymys osallistuvasta, demokraattisesta prosessista, jonka tavoitteena on niiden ihmisten tilanteen parantaminen, joiden kanssa tutkimusta tehdään. Tämän vuoksi toimintatutkimus sopii hyvin tutkimusmenetelmäksi erityisen huolenpidon kehittämishankkeeseen, jonka lähtökohtina on osallisuus ja dialogisuus.

Kananen (2009, 105) toteaa, että toimintatutkimuksessa ei ole erillistä kirjoittamisvaihetta, kirjoittaminen pitää aloittaa heti. Opinnäytetyöni raportti on kirjoitettu usean eri vuoden aikana.

4.3 Tutkimuksellisen kehittämishankkeen eteneminen

Taulukossa neljä esitellään tutkimuksellisen kehittämishankkeen eteneminen ja aikataulu.

TAULUKKO 4. ETENEMINEN JA AIKATAULU

2010-2011	aiheen ideointi
kevät 2011	tutkimussuunnitelma
kevät 2013	erityisen huolenpidon työntekijöiden palaveri
2013 huhtikuu	nuorten kehittämisilta
2013 toukokuu- heinäkuu	keskusteluryhmien toteutus ja nuorten suullinen palaute jokaisen keskusteluryhmän jälkeen
2013 toukokuu	erityisen huolenpidon työntekijöiden ryhmäteemahaastattelu
2013 heinäkuu	kirjallinen palaute erityisen huolenpidon työntekijöiltä

Kehittämishanke sai alkunsa syksyllä 2010, kun mietin opintojen alkuvaiheessa sopivaa aihetta. Aiheen valinta, keskusteluryhmätoiminnan kehittäminen, oli kuitenkin ollut ajatuksissani jo aikaisemmin, kesällä 2010. Silloin jo aloittaessani työt Sippolan koulukodin erityisen huolenpidon osastolla minulle kerrottiin perehdytyksessä, että erityisen huolenpidon osastolla on säännöllistä keskusteluryhmätoimintaa, mutta se kaipaisi kehittämistä, selkeyttä ja suunnitelmallisuutta. Ajatus jäi kesältä 2010 mieleeni, ja tutkimussuunnitelmavaiheessa keväällä 2011 oli aiheeksi rajautunut tutkimuksellinen kehittämishanke, jonka tavoitteena on erityisen huolenpidon keskusteluryhmätoiminnan kehittäminen. Silloin työskentelin itsekin erityisen huolenpidon osastolla, ja työyhteisö otti innolla vastaan ideani siitä, että luodaan yhdessä suunnitelmallinen malli keskusteluryhmille.

Kehittämishankkeen toteuttamiseen tuli taukoa siirryessäni Sippolan koulukodin toiselle osastolle syksyllä 2011. Työpisteeni siirtyminen toi minulle erilaisen roolin kehittämishankkeeseen. Aikaisemmin olin ollut sisällä työyhteisössä, mutta nyt toimin kehittämishankkeen vetäjänä ja tutkijana erityisen huolenpidon työyhteisön ulkopuolelta. Siirtyminen toiselle osastolle vaikutti siihen, että kehittämishankkeeseen tuli noin kahden vuoden tauko.

Kehittämishanke jatkui keväällä 2013. Koska kehittämishankkeen aloituksesta oli kulunut jo noin kaksi vuotta, kävin osaston palaverissa keväällä 2013 kertomassa kehittämishankkeen tilanteesta ja siitä, miten me nyt jatkamme eteenpäin. Kerroin työntekijöille kehittämishankkeen taustaa, koska työyhteisöön oli liittynyt uusia työntekijöitä. Sovimme palaverissa kevään 2013 aikataulurungosta ja siitä, mikä rooli kenelläkin on kehittämishankkeessa. Keskusteluryhmät toteutuivat kesällä 2013 toukoheinäkuussa. Heinäkuussa 2013 toteutettiin palautekyselyn kehittämishankkeeseen osallistuneille erityisen huolenpidon työntekijöille.

4.4 Nuorten kehittämisillan vaiheet

Nuorten kehittämisilta pidettiin erityisen huolenpidon omalla osastolla 17.4.2013. Kehittämisiltaan osallistuivat kaikki erityiseen huolenpitoon sijoitetut neljä nuorta sekä vuorossa olevat kaksi ohjaajaa. Neljästä nuoresta kaksi oli tyttöä ja kaksi poikaa. Nuoret olivat 15-17-vuotiaita. Olin kertonut nuorille tulevasta kehittämisillasta edellisellä viikolla, jotta he saivat halutessaan miettiä ryhmän aiheita jo etukäteen. Kehittämisiltana yksi nuorista kertoi miettineensä aiheita etukäteen.

Kehittämisillan aluksi kerroin nuorille kehittämishankkeesta ja kehittämisillan tarkoituksesta. Kehittämisillan tarkoituksena oli nuorten ideoida erityiseen huolenpitoon kolmentoista keskusteluryhmän aiheet. Aihemäärä oli jo etukäteen päätetty ja se määräytyi maksimisijoitusajan mukaan.

Kehittämisilta eteni kolmivaiheisesti. Ensimmäisessä vaiheessa nuoret saivat kertoa kaikki aiheet, mitä heille tuli mieleen. Kehittämishankkeen vetäjänä tein aiheista muistiinpanot. Toisessa vaiheessa nuorten kanssa

yhteistyössä valittiin ensimmäisen vaiheen ideoista kolmesta aiheesta yhdistellen samankaltaisia aiheita samaan kokonaisuuteen. Kolmannessa vaiheessa käytiin jokainen kolmestatoista aiheesta läpi ja nuoret miettivät, mitä ja miten haluavat aiheita käsitellä.

Oma roolini nuorten kehittämisillassa oli toimia ikään kuin puheenjohtajana ja kehittämisillan dokumentoijana. Autoin nuoria pääsemään ideoinnissa alkuun kertomalla kehittämishankkeen taustaa ja siitä, miksi nyt tällainen kehittämisilta pidetään. Tehtäväni oli myös kannustaa hiljaisempia nuoria kertomaan mielipiteensä ja varmistaa, että kaikilla nuorilla oli mahdollisuus sanoa rauhassa ajatuksensa liittyen keskusteluryhmien aiheisiin. Läsnä osaston tiloissa olivat myös erityisen huolenpidon osaston kaksi ohjaajaa, mutta he eivät osallistuneet aiheiden ideointiin. Kehittämisilta kesti kaksi tuntia.

4.5 Erityisen huolenpidon työntekijöiden rooli keskusteluryhmien suunnittelussa

Nuorten kehittämisilta tuotti 13 aiheita keskusteluryhmätoimintaan. Tein aiheista listan, jonka vein erityisen huolenpidon työntekijöiden toimistuhuoneeseen ilmoitustaululle. Ohjeistin työntekijät valitsemaan pareittain listalta heitä kiinnostavat keskusteluryhmien aiheet, joita he haluavat suunnitella ja kehittää. Työntekijät merkitsivät listaan omat nimensä niiden ryhmien kohdalle, jotta muut työntekijät tiesivät aiheen olevan varattu. Työntekijöiden toimistossa olevaan yhteiseen kalenteriin merkittiin vielä oikealle päivälle ryhmän aihe ja ryhmän suunnittelijoiden nimet, jotta kaikki varmasti tietäisivät ryhmien aikataulun.

Kehittämishankkeen roolit jakautuivat siten, että jokainen työntekijä vastasi yhdestä kolmeen ryhmän suunnittelusta. Työntekijät toimivat pareittain, eli jokaista ryhmää oli suunnittelemassa kaksi työntekijää, joista toisella oli ensisijainen vastuu siitä, että ryhmän runko on valmis sovittuun päivään mennessä. Työntekijä parit vaihtuivat, ja ne määräytyivät työvuorolistan mukaan.

Työntekijäparit saivat itse päättää, miten jakavat suunnittelun tietystä ryhmästä. Tueksi ryhmien suunnitteluun annoin työntekijöille tekemäni pohjan ryhmien suunnitteluun (LIITE 2). Käytännössä suunnittelu eteni niin, että päävastuussa oleva työntekijä suunnitteli ryhmän, ja toinen työntekijä auttoi tarvittaessa. Jotta ryhmät muotoutuisivat monipuolisiksi ja erilaisiksi, minulla oli hankkeen vetäjänä tässä oma roolini. Ryhmän suunnitteluvaiheessa sovittiin ryhmän suunnittelijoiden, yleensä päävastuussa olevan työntekijän kanssa, tapaaminen, jossa työntekijä esitteli minulle idean ryhmästä. Tässä vaiheessa oli mahdollista muokata ryhmää ja keskustella mahdollisesti niistä ideoista, mitä minulla hankkeen vetäjänä nousi mieleeni.

4.6 Ryhmäteemaahaastattelu erityisen huolenpidon osaston työntekijöille

Ryhmäteemaahaastattelu oli luonnollinen valinta kehittämishankkeessa, jossa kehitetään ryhmätoiminnan kehittämistä. Dialogisuuden näkökulmasta ryhmäahaastattelu ja teemaahaastattelu antavat haastateltavalle mahdollisuuden kertoa ajatuksiaan ilman tarkkaa rajausta ja peilata ajatuksiaan toisten haastateltavien ajatuksiin.

Teemaahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu. Teemaahaastattelu sopii käytettäväksi tilanteissa, joissa halutaan selvittää heikosti tiedostettuja asioita. (Metsämuuronen 2008, 41.) Teemaahaastattelulle on yleistä, että se kohdennetaan tietyille teemoille, joista keskustellaan. Teemaahaastattelussa korostetaan haastateltavien elämysmaailmaa ja heidän määritelmiä tilanteista. Teemaahaastattelu eroaa strukturoidusta haastattelusta siten, että kysymyksillä ei ole tarkkaa muotoa tai järjestystä. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 36.)

Hirsjärvi ja Hurme (1995, 57) toteavat, että tutkijan tulisi testata esihaastattelulla haastattelurunko. Tässä tutkimuksellisessa kehittämishankkeessa näin ei tehty sopivan esihaastattelu kohdejoukon hankalan tavoitettavuuden takia. Mikäli esihaastattelu olisi tehty, olisi se pitänyt suorittaa jonkun toisen erityisen huolenpidon työryhmän kanssa. Maantieteellisesti pitkien

etäisyyksien takia päädyin siihen, että haastattelurungon testausta ei tehdä. Päätin luottaa haastattelutilanteessa siihen, että teemahaastattelurunko sallii tilanteessa tehdyt poikkeukset ja muutokset (LIITE 3).

Ryhmäteemahaastattelu pidettiin erityisen huolenpidon osastolla 7.5.2013. Haastattelupaikka oli erityisen huolenpidon osaston toimistotilat, jossa oli sohva ja erilaisia tuoleja. Tuolit ja sohva aseteltiin ringiin, ja haastateltavat valitsivat istumapaikat. Istuin haastattelijana ringissä haastateltavien kanssa. Teemahaastattelurunko toimi haastattelun tukena. Haastatteluun osallistui vastaava ohjaaja ja kuudesta päivävuorota tekevästä ohjaajasta viisi. Yksi ohjaaja oli estynyt osallistumaan haastatteluun samaan aikaan olleen koulutuksen vuoksi.

Haastattelu alkoi lyhyellä puheenvuorollani siitä, että kuinka ryhmäteemahaastattelu tapahtuu ja siitä, että nauhoitan haastattelun. Kaikki työntekijät antoivat luvan anonyymeihin suoriin lainauksiin opinnäytetyön raportoinnissa. Haastattelu kesti 1h 25 min ja se nauhoitettiin. Lopuksi kiitin haastateltavia aktiivisesta osallistumisestaan.

4.7 Aineiston analysointi

Aineiston analysointi aloitettiin litteroinnilla. Haastattelusta tuli kymmenen A4 sivua litteroitua tekstiä rivivälillä yksi.

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analyysiin on tarjolla paljon vaihtoehtoja, eikä ole olemassa tiukkoja sääntöjä. Tutkijan tutustuessa aineistoon ja sitä teemoittaessaan tutkija tekee jo alustavia valintoja. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 224.) Mäntylä (2007) kuvaa aineiston analyysin alkavan aineiston lukemisella, ja samalla tutkija tekee havaintoja ja huomautuksia tekstistä sekä etsii avainsanoja. Tavoitteena on luoda kokonaiskuvaa siitä, mikä aineiston perusteella vaikuttaa olennaiselta. (Mäntylä 2007, 51.)

Luin litteroidun tekstin ensin kolmesti läpi, neljännellä kerralla alleviivasin ja merkkasin usein toistuvia ajatuksia. Alleviivausten ja merkintöjen avulla teemoittelin aineistoa. Etsin vastauksia sekä esittämiini teemahaastattelu-

rungon kysymyksiin että annoin tilaa aineistosta nouseville teemoille. Lopulliset teemat muotoutuivat kirjoittamisen ja aineiston lukemisen vuorotellussa. Suorat lainaukset aineistosta tuovat aineistoa eläväksi, ja omalta osaltaan lisäävät tutkimuksen luotettavuutta.

5 TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISHANKKEEN TULOKSET

5.1 Nuorten kehittämisillan tulokset

Ensimmäisessä vaiheessa nuorilta nousi seuraavat aiheet esille: huumeet, seksi, kaverit, mielenterveysongelmat, rikollisuus, velan perintä, lahjonta, perhe, peliriippuvuus, syöminen, ruokavalio, terveys, sairaudet, käyttäytyminen, kielenkäyttö, väkivalta, itsenäistyminen, tulevaisuus, oma koti, koulunkäynti, työpaikka ja sen etsiminen, työhaastattelu, rahankäyttö, rahan lainaaminen, alkoholi, tupakka, kunnioitus, rakkaus, harrastukset, luottamus, tukeminen vaikeissa asioissa esimerkiksi ystävyysuhteissa, siivous, musiikki, hyväksikäyttö, oikeudet ja ajankäyttö.

Kehittämisillan toisessa vaiheessa valittiin lopulliset aihepiirit ja yhdisteltiin sopivat aiheet samaan kokonaisuuteen. Ensimmäiseksi ja toiseksi ryhmäaiheeksi muodostuivat päihteet. Ensimmäisessä ryhmäkerrassa päihteistä käsitellään huumeita, lääkkeitä ja imppausta. Nuorten toive oli, että ryhmässä käsiteltäisiin haittoja ja riippuvuutta sekä päihteidenkäytön rahoituksen ongelmaa, joka nuorten mukaan saattaa johtaa rikollisuuteen. Toisessa päihderyhmässä nuoret toivoivat käsitelävän alkoholia ja tupakkaa, niiden haittoja ja riippuvuuksia. Nuoret kertoivat, että päihderyhmä on hyvä jakaa kahteen osaan aiheen laajuuden vuoksi. Nuorten toive oli, että keskusteluryhmien kesto olisi noin tunnin.

Kolmanneksi ryhmäaiheeksi valikoitui keskustellen perhe. Nuoret toivoivat käsiteltävän perheen merkitystä ja perhesuhteita. Perhesuhteista nuoret mainitsivat esimerkkinä sisarussuhteet ja suhteet vanhempiin. Neljänneksi ryhmäaiheeksi muovautui itsenäistyminen. Kehittämisillassa itsenäistymiseen liitettiin oma koti ja oman kodin hankinnat, siivous ja pankkiasiat. Viidenneksi ryhmäaiheeksi nousi koulunkäynti ja opiskelu. Nuoret kertoivat haluavansa käsitellä keskusteluryhmässä jatko-opiskelua ja ajankäyttöä. Kuudenneksi ryhmäaiheeksi muodostui rahankäyttö ja sen jakautuminen.

Seitsemänneksi ryhmäaiheeksi muodostuivat rakkaus ja seksi. Nuoret kertoivat haluavansa käsitellä ehkäisyä, sukupuolitauteja, anatomiaa ja hyväksikäyttöä. Kahdeksas ryhmäaihe oli mielenterveysongelmat ja masennus. Nuorten toiveena oli kuulla milloin hakea apua mielenterveysongelmiin. Yhdeksäs ryhmäaihe oli syöminen ja terveellinen ruokavalio. Nuoret liittivät aihepiiriin käsiteltäväksi vitamiinien saannin eri ruoka-aineista.

Kymmenes ryhmäaihe muodostui rikollisuudesta. Nuoret pohtivat, että ryhmässä voisi käsitellä sekä uhrin näkökulmaa että sitä, jos itse tekee rikollisen teon. Nuoret miettivät, miten rikoksen tekeminen voi vaikuttaa tulevaisuuteen ja miten rikoksen uhriksi joutuminen voi vaikuttaa tulevaisuuteen. Harrastukset muodostuivat yhdenneksitoista ryhmäaiheeksi. Nuorten toiveena oli keskustella harrastusten hyödyistä ja kustannuksista sekä keskustella urheilullisista ja muista harrastuksista.

Käyttäytyminen muovautui kahdenneksitoista ryhmäaiheeksi. Käyttäytymiseen nuoret liittivät kielenkäytön, käytöstavat ja toisten ihmisten kunnioituksen sekä avuliaisuuden. Kolmanneksitoista ryhmäaiheeksi valikoitui musiikki. Musiikista nuoret miettivät sitä, mikä vaikutus musiikilla on, mihin musiikki auttaa ja mitä musiikkia kuuntelee missäkin mielentilassa.

Kaikki neljä nuorta olivat aktiivisia kehittämisillassa. Osa nuorista ideoi enemmän kuin toiset, mutta kehittämishankkeen vetäjänä kysyin aktiivisesti myös hiljaisemmilta nuorilta ajatuksia ja mielipiteitä. Lopuksi vielä varmistettiin keskustellen, että kaikki nuoret ovat saaneet sanottua oman mielipiteensä ja aiheideansa. Nuoret kertoivat kokevansa, että heidän ääni tuli kuuluviin. Kehittämisillan päätteeksi nuoret saivat valita kiitokseksi elokuvan ja elokuvaan herkkuja. Elokuvalta toteutettiin erityisen huolenpidon osastolla 20.5.2013.

5.2 Ryhmäteemahaastattelun tulokset

Ryhmäteemahaastattelusta nousi aineiston analyysistä esille erityisen huolenpidon samanaikainen erityisyys ja normaalius, työntekijän ammatil-

lisuus, näkökulmia sijoitetuista nuorista sekä perheen kanssa tehtävän työn ja keskusteluryhmien teemat.

5.2.1 Erityisen huolenpidon määrittelyä ja ohjaajan ammatillisuus

Erityisen huolenpidon ohjaajat määrittelivät erityisen huolenpidon eri näkökulmista. Erityiseen huolenpitoon kuuluu rakenteet. Rakenteilla työntekijä tarkoitti lukittuja ovia ja ikkunoita, henkilökuntaresursseja ja osaston paikkalukua. Rakenteiden lisäksi arjen tarkka struktuuri on erityistä huolenpitoa. Struktuuri on tarkkaan suunniteltua ja arjessa toistuu samat asiat, osa kellontarkasti. Työntekijät kertoivat struktuuriin kuuluvan esimerkiksi nuorten kanssa pidettävät palaverit, tv-ohjelmat ja niiden suunnittelut sekä liikunta. Erityisen huolenpidon jakson tarkan struktuurin vuoksi nuoren ei tarvitse tehdä valintoja miten toimii vapaa-ajalla ja kantaa niistä huolta.

Työntekijä kertoi lukittujen tilojen luovan poikkeuksellisen turvallisen paikan usealle nuorelle. Nuoren ei tarvitse miettiä ulkomaailmaa niin paljon, vaan voi keskittyä omien asioiden käsittelyyn turvallisessa ympäristössä. Työntekijä kuvasi turvallisuutta siten, että nuori voi huolettomasti keskittyä omiin asioihin ja erityisen huolenpidon jaksolla on mahdollista rauhoittua.

Ohjaaja totesi erityisen huolenpidon olevan aikuisjohtoisuuteen opettelemista. Työntekijä kuvaa erityisen huolenpidon jaksoa aikuisjohtoisena:

Se on aikuisjohtoinen jakso nuoren elämässä, jossa he on tekemisissä aikuisen kanssa vuorokaudessa ehkä enemmän kuin milloinkaan ennen tätä tai milloinkaan tämän jälkeen. Se on joskus jopa sietämistä nuorille. Ei ne oo siihen tottunu.

Toisaalta työntekijä kuvasi aikuisjohtoisuutta myös siten, että aikuinen on erityisen huolenpidon jakson aikana aina saatavilla, mitä ei ehkä aina muualla ole. Aikuinen on läsnä erityisen huolenpidon jakson aikana vuorokauden jokaisena hetkenä. Erityisen huolenpidon jaksolle tulevalla nuorella saattaa olla luottamuspuola aikuisiin. Työntekijä kertoi, että nuoret opettelevat erityisen huolenpidon jakson aikana luottamuksellisen suhteen ra-

kentamista aikuisiin. Työntekijä sanoi, että usea nuori hyväksyy pitkää aikaa erityisen huolenpidon jaksolla aikuiset osana elämäänsä ja siten pystyy käymään aikuisen kanssa sellaisia keskusteluja, ettei nuori ole keskustelussa aikuista arvostelevana osapuolena. Keskustelut ovat sellaisia, joissa nuori pystyy hyväksymään aikuisen mielipiteet asioihin ja pystyy myös itse ilmaisemaan omat mielipiteensä keskustelussa käytäviin asioihin.

Erityisen huolenpidon tarkka ja jatkuva valvonta mainittiin erityispiirteenä verrattuna muihin sijaishuoltolaitoksiin. Työntekijä kertoi, että nuorta, hänen käytöstään ja puhettaan, valvotaan jatkuvasti kriittisesti. Tällöin nuoren täytyy yrittää koko ajan miettiä, mikä on sopivaa käytöstä ja puhetta.

Työntekijät kuvasivat erityisen huolenpidon jaksoa tiiviinä.

Myö huomataan ehkä kahdessa viikossa jo ne asiat, jotka laitoksessa on huomattu ehkä vasta puolen vuoden aikana, koska me ollaan niin tiiviisti. Musta se kuvastaa sitä erityistä huolenpitoa myöskin, että me ollaan paljon läsnä, et asiat näkyy huomattavasti nopeemmin meillä. Ollaan ajan tasalla ihan eri tahdis.

Jakson tiiviys vaikuttaa myös siihen, että erityisessä huolenpidossa on nuoren tilanteen arviointia koko ajan. Työntekijä vertasi arviointia ja jakson tiiviyyttä muihin sijaishuoltolaitoksiin:

Et jos muualla laitoksissa arvioidaan ja pidetään iso palaveri kerran vuodessa, niin meillä on suunnilleen silleen kerran kuussa, että meillä on nuori sekä kaikki yhteistyötahot kaikki hyvin tietoisia mitä tässä tapahtuu. Ne aikavälit tapahtumille voi olla tiheämpiä et mitä tässä on.

Erityinen huolenpito on ainutlaatuista määräaikaaisuutensa puolesta. Erityisen huolenpidon päätös tehdään ensin 30 vuorokaudeksi jonka jälkeen sitä on mahdollista jatkaa 60:llä vuorokaudella. Määräaikaisuus tuo haasteen erityisen huolenpidon sisällöllisessä toteuttamisessa. Työntekijä kertoi, että ensimmäisen 30 vuorokauden aikana erityiseen huolenpitoon sijoitettu nuori laskee vuorokausia ja keskittyy siihen, että kestää 30 päivää kasassa ja erityisen huolenpidon jakso loppuisi. Jatkopäätöksen tultua

työntekijä kertoi tilanteen muuttuvan siten, että nuori antaa itselleen luvan rauhoittua ja pysähtyä. Jatkopäätöksen tultua nuoren asenne muuttuu:

Kun nuori saa jatkopäätöksen, vaikka se hermostuu sun muuta, niin se ei enää laske päiviä vaan alkaa keskittyä ehkä muihin asioihin. Et tässä ollaan ja näitten kanssa pitää vaan toimia ja tehdä asioita.

Erityisen huolenpidon jaksolla nuorelle luodaan tilaa haaveilla paremmasta elämästä mitä nuori on tähän asti elänyt.

Huumeidenkäyttäjiä ja päihdekäyttäjiä mitä tässä on joskus ollut, niin kyl ne haaveilee punaisesta mökistä ja muk-suista. Ja kun julkisesti kertoo sen ja antaa itelleen ker-rankin tilaisuuden haaveilla ja tuoda ne haaveet esille.

Haaveilun lähtökohtana työntekijät kertoivat olevan luottamus ohjaajiin. Luottamus näkyy erityisen huolenpidon jaksolla uskalluksena puhua omista haaveista ja ajatuksista. Myös yhteisön positiivinen ilmapiiri edesauttaa tilan saamista haaveilulle. Työntekijät kuvaavat yhteisön positiiviseen ilmapiiriin kuuluvaksi yhteisöllisyyden nuorten kesken. Yhteisöllisyydellä työntekijät tarkoittivat muun muassa sitä, että kuinka avoimesti omista asioista ja ongelmista puhutaan ja kannustetaan toisia nuoria myös aikuisten kuullen.

Koska erityisen huolenpidon ohjaajat kuvasivat vahvasti erityisen huolenpidon olevan aikuisjohtoisuutta ja aikuisten kanssa tiivistä olemista, niin teemahaastattelussa tuntui oleellisesta kysyä mitä tämä sijaishuollon toimintamuoto vaatii erityisen huolenpidon ohjaajan ammattitaidolta.

Työntekijät korostavat keskustelevaa työtettä erityisen huolenpidon ohjaajilta. Eräs työntekijä totesi, että keskustelevaan työotteeseen liittyy myös se, että uskaltaa myös haastaa nuorta keskustelemaan hankalista-kin asioista siten, että nuoren ei tarvitse narkästyä työntekijän tavasta ottaa asiat esille.

Työntekijän asenne ei voi olla tuomitseva. Työntekijä pohti työntekijän asennetta:

Mä ite mietin sitä, että ei voi hirveesti tuomita, vaan enemmänkin kyseenalaistaa sitä miksi nuori on tehnyt jotakin ja yrittää etsiä ratkaisuja siihen. Et jatkossa toimitaan toisin.

Toinen työntekijä jatkoi, että syyllistäminen ja syyttäminen eivät ole enää erityisen huolenpidon jaksolla tarpeellista, nuori on kyllä kokenut sitä jo aikaisemmin. Toisaalta työntekijä muistutti, että joskus työntekijän tehtävänä on myös kolkutella nuoren omaatuntoa, esimerkiksi jos nuori on tehnyt rikoksia. Nuorta vastuutetaan omista valinnoistaan ja teoistaan.

Työntekijän tulisi pyrkiä luomaan nuoren kanssa sellainen suhde, että nuori pystyisi rehellisesti pohtimaan sekä työntekijän kanssa että erityisen huolenpidon kirjallisissa tavoitetehtävissä omaa tilannettaan. Työntekijä korosti luottamuksellista suhdetta nuoreen, mikä mahdollistaa sen, että nuori puhuu asioiden oikeilla nimillä ja kuten asiat ovat oikeasti olleet. Työntekijän tehtävänä on esittää nuorelle sellaisia kysymyksiä liittyen nuoren tilanteeseen, että ne auttavat nuorta löytämään tilanteesta monta eri näkökulmaa. Työntekijä toivoi nuoren saavan keskusteluista avarakatseisuutta elämäänsä. Työntekijät korostivat työntekijän yhteistyötaitoja työyhteisössä, kyvykkyyttä ottaa kantaa nuoren elämään koskevaan päätöksentekoon ja yhteisissä päätöksissä pysymistä.

5.2.2 Erityistä huolenpitoa tarvitsevat nuoret

Työntekijät totesivat erityisen huolenpidon jaksoa viimesijaiseksi keinoksi lastensuojelussa. Työntekijä kuvasi tilannetta siten, että kun mikään muu ei auta nuoren tilanteessa, niin sitten nuori sijoitetaan erityiseen huolenpitoon. Työntekijä kritisoi erityiseen huolenpitoon sijoituksen liian myöhäistä ajankohtaa:

Jos se ympäristö ja vapaus aiheuttaa ongelmia, silloin ajatellaan, että tää on viimesijainen keino lastensuojelussa, silloin kun mikään muu ei auta. Mut mun näkemyksestä sen pitäis tapahtuu jo ennen sitä. Tuntuu et niille jotka on

tulleet vähän niinku varmuuden vuoksi tähän niin tai nuorempana, niin tuntuu et muutos voi tapahtua helpommin. Kun sitten taas jos tulee et kaikki on jo menetetty niin kyse on melkein täälläkin niin sanotusti menetetty, koska on niin vaikee myöhäisellä iällä. Et jos kysymys on milloin eholle sijoitetaan niin vastaus on liian myöhään.

Työntekijä kertoi yhteiskunnan näkökulman olevan yleensä sellainen, että kun nuori on syyllistynyt johonkin rikokseen ja käyttäytyy yhteiskunnan normien ja sääntöjen vastaisesti, niin silloin tarvitaan erityisen huolenpidon jaksoa. Erityisen huolenpidon työntekijän näkökulmasta jaksolla pohditaan vahingolliseen käyttäytymiseen johtaneita syitä ja pyritään aikaansaamaan muutos käyttäytymisessä.

Erityisen huolenpidon tavoitteena on nuoren vahingollisen käyttäytymisen muuttuminen parempaan suuntaan. Työntekijä totesi muutoksen lähtevän nuoren sitoutumisesta erityisen huolenpidon jaksoon. Työntekijät pyrkivät sitouttamaan nuoren erityiseen huolenpitoon työntekijän omalla esimerkillä ja sitoutumisella.

Sitouttamiseen liittyy ehon struktuuri ja siitä kiinnipitäminen. Sitouttamiseen liittyy se, että työntekijä vaatii nuoren osallistumaan koulunkäyntiin ja erityisen huolenpidon päiväohjelman mukaisiin toimintoihin eikä asioita jätetä kesken. Mikäli nuori ei sitoudu struktuurin mukaisiin toimintoihin, niin nuori ohjataan huoneeseen ja tilanne selvitetään.

Nuoren sitoutumiseen vaikuttaa myös muiden erityisen huolenpidon jaksolle sijoitettujen nuorten asenne. Jaksolle tulee nuoria eri aikaan, mikä tarkoittaa sitä, että yleensä uudet nuoret tulevat eri aikaan. Työntekijä kuvasi, että nuoret, jotka ovat olleet jo pidempään erityisen huolenpidon sijoitusjaksolla, ovat sitoutuneet osaston sääntöihin ja uuden nuoren sitoutuminen osaston sääntöihin helpottuu positiivisen esimerkin kautta. Toinen työntekijä käytti tästä nimitystä erityisen huolenpidon osaston kulttuuri:

Et se hyvin pitkälti pyörii sen mukaan miten nuorten kulttuuri, asenne ehoa kohtaan on, niin se melkein siirtyy siihen kuka tähän tulee. Et se on hyvin tärkeä osa.

Erityisen huolenpidon jaksolla yksi työtapa on syy-seuraussuhteen läpikäyminen nuoren kanssa. Työntekijät totesivat, että erityisen huolenpidon

jaksolla nuoren on mahdollista pohtia jo tapahtuneiden asioiden syyseuraus suhteita ja miettiä sitä, miten muuten voisi toimia vastaavanlaisissa tilanteissa tulevaisuudessa. Työntekijä sanoi, että on kuitenkin eri asia, pystyykö nuori soveltamaan tätä käytännössä erityisen huolenpidon jakson jälkeen. Yksi puuttumisen keino epäasialliseen käyttäytymiseen erityisen huolenpidon osastolla on nuoren vastuuttaminen omista teoistaan.

5.2.3 Normaaliuden näkökulma erityisessä huolenpidossa

Kaikki lastensuojelun ja erityisen huolenpidon lapset täyttää 18 vuotta niin niistä tulee normaaleja nuoria aikuisia. Nää erityisen huolenpidon nuoret ei oo erityisen huolenpidon nuoria aikuisia kun ne siirtyy 18 -vuotiaasta eteenpäin. Kukaan kaupassa tai baarissa ei tiiä mitä hoitoja he on elämänsä aikana saaneet.

Työntekijät kertoivat erityiseen huolenpitoon liittyvän nimestä huolimatta paljon tavallisia, normaaleita asioita. Erityiseen huolenpitoon sijoitetun nuoren elämä saattaa olla jakson aikana enemmän yhteiskunnan normiston määrittelemää normaalia elämää mitä se on ollut ennen jaksoa. Työntekijä muistutti, että on epänormaalia käyttäytyä epäasiallisesti, esimerkiksi kiroilemalla, haukkumalla ja arvostelemalla tai poistumalla tilanteesta, kun aikuisella on jotain asiaa. On normaalia käyttäytyä asiallisesti toista ihmistä kohtaan, ja tätä vaaditaan erityisen huolenpidon jaksolla. Yksi haastatelluista työntekijöistä totesi, että on hyvin normaalia keskustella nuoren kanssa nuoren tekemisistä, sekä kotona, erityisen huolenpidon osastolla tai muualla sijaishuoltopaikassa. Työntekijä kertoi eron olevan siinä, miksi näin tehdään:

Kotona tai muualla sijaishuoltopaikassa käydään keskusteluja sen takia, et oltais perillä et mitä se nuori tekee ja ennaltaehkäisemään rikoksia tai huumeidenkäyttöä. Mutta täällä lähtökohta siihen keskusteluun on, että ne asiat on jo tapahtuneet. Ja me ollaan sen takia kiinnostuneita, että kun nää asiat ovat tapahtuneet, niin mitä me voitais tehdä toisin, jotta niin ei enää tapahtuisi.

Työntekijät pohtivat aikuisjohtoisuuden ja siihen asettautumisen olevan normaalia käytöstä. Työntekijä totesi, että kyllä kotonaan asuva nuori asettuu aikuisjohtoisuuteen ja tottelee mitä vanhempi sanoo. Toinen työntekijä

kritisoi sitä, että nuoren tapa kohdella aikuisia on vääristynyt. Työntekijä totesi, että erityiseen huolenpitoon sijoitetulta nuorelta puuttuu usein normaalius siitä, miten kohtelee sijaishuoltolaitoksen ohjaajia. Se mikä on työntekijälle normaalia, voi olla nuorelle epänormaalia.

Työntekijä kertoi, että jos erityisen huolenpidon jakson aikana nuorella tapahtuu voimakas mielialan vaihtelu ja siihen liittyy tunteenpurkaus, niin nuori tekee tilanteesta selvitystehtävän. Vastaava tilanne esimerkiksi kotona saatettaisiin tulkita normaaliksi murrosikään kuuluvana asiana. Toinen työntekijä taas totesi, että vaikka joku asia aiheuttaa negatiivisia tunteita, niin reagoinnin täytyy pysyä tiettyjen rajojen sisällä.

Yksi työntekijöistä pohti sitä, että erityinen huolenpito on erityislaatuista ja poikkeavaa, mutta erityisen huolenpidon toimintaan ja sisältöön liittyy normaaleja asioita. Toisaalta normaaliutta vähentävät erityisen huolenpidon ainutlaatuiset rajoitteet, esimerkiksi lukitut ovet. Työntekijä totesi, että normaalius on hieman ristiriidassa erityisen huolenpidon kanssa. Toinen työntekijä oli sitä mieltä, että erityinen huolenpito on normaalielämää pienoismaailmassa.

Eholla on paljon normaaleja asioita, mun mielestä tää on vaan pienoismaailma, pienoiselämä.

Yksi haastatelluista työntekijästä totesi, että jotkut nuoret pitävät erityisen huolenpidon osastoa huomattavan poikkeavana normaalista. Työntekijät kertoivat, että osa erityisen huolenpidon osastolle sijoitetuista nuorista on kuvannut osaston olevan vankila. Toisaalta työntekijät pohtivat sitä, että se mikä valtaosassa kodeissa on normaalia, ei ehkä ikinä ole normaalia niille nuorille, jotka ovat olleet elämänsä aikana sijoitettuna erityisen huolenpidon osastolle.

5.2.4 Perheen kanssa tehtävä työ erityisessä huolenpidossa

Nuorta vastuutetaan erityisen huolenpidon osastolla sen kautta, miten nuori näkee omien läheistensä reagoivan niihin asioihin mitä hän on teh-

nyt. Nuorta kannustetaan miettimään, mitä äiti, isä, sisarukset tai vaikkapa isovanhemmat ajattelevat nuoren toiminnasta ja miten se on vaikuttanut heihin.

Onko nuori koskaan miettinyt sitä, miten hänen läheisensä mieltii oikeesti nuoresta kun se tekee näitä valintoja, sitä kautta vaikuttaa myös nuoren tunteisiin. Kun nuori on tehnyt ennen ehojaksoa asioita; hakannut, käyttänyt päihteitä. Eihän se niissä hetkissä oo ikinä miettiny et mitä äiti tai mummo tästä ajattelee. Nyt vähän kosketellaan tunnepuolta tän jakson aikana siitä, että omia valintoja tehdään itseään ja omaa tulevaisuutta varten, mutta ne vaikuttaa sadan prosentin varmuudella nuoren läheisiin aina.

Työntekijä totesi, että usea nuori on todennut erityisen huolenpidon jaksolla, että ei ole ollut aikaisemmin aikaa tai mahdollisuutta ajatella läheisten näkökulmaa. Erityisen huolenpidon jaksolla on kohdattava asiat eri näkökulmista ja nuori voi herätä ajattelemaan, että miltä hänen tekonsa ovat kenestäkin tuntuneet. Perheen kanssa tehtävää työtä työntekijä kuvasi hyvin merkittäväksi näkökulmaksi. Perhetyötä tekevät koulukodin erillinen perhetyöntekijä sekä erityisen huolenpidon työntekijät.

5.2.5 Keskusteluryhmät osana erityisen huolenpidon työmenetelmiä

Työntekijä totesi, että keskusteluryhmät ovat tärkeä osa erityisen huolenpidon arkea ja struktuuria. Toinen työntekijä kertoi, että keskusteluryhmä on ennaltaehkäisevä työtapa, ja keskusteluryhmässä keskustellaan sellaisista yleisistä aiheista, mistä nuoren kanssa yleensä kuuluisi keskustella. Työntekijä vertasi keskusteluryhmiä nuoren ja vanhemman väliseen normaaliin keskusteluun. Keskusteluryhmässä keskustellaan sellaisista asioista, joista kotona asuva nuori yleensä keskustelee vanhempiansa kanssa. Työntekijät kuvasivat keskusteluryhmien vahvuudeksi sen, että nuori on ryhmässä puhua keskusteluryhmän kulloisestakin aiheesta yleisellä tasolla, vaikka aihe koskettaisikin henkilökohtaisesti nuorta.

Ryhmäteemahaastattelussa työntekijät olivat jo tietoisia nuorten kehittämisen tuloksista ja aiheiden valinnoista. Yksi työntekijä totesi, että keskus-

teluryhmien sävy muuttuu kehittämishankkeen myötä. Työntekijä jatkoi, että keskusteluryhmät muuttuvat enemmän konkreettisiksi:

Siinä on ainakin kymmenen aihetta, mistä me ei olla koskaan puhuttu. Nää on nyt yleisellä tasolla nuorten ajatuksia. Tää on sellainen eväitä elämään –tyyppinen ratkaisu. Nyt ne on tosi erilaisii, mut ne on hyvään suuntaan erilaisii. Kun mä tutkailin niitä, ne on sellasii yhteiskunnallinen ja arjen aiheita, perehdytystä.

Keskusteluryhmien tavoitteiksi työntekijät kertoivat opetuksellisuuden ja vertaiskokemusten ja -tuen jakamisen. Keskusteluryhmätoiminta linkittyy sijoitetun nuoren henkilökohtaisiin tavoitteisiin. Yhtenä keskusteluryhmätoiminnan tavoitteena on saada nuori osallistumaan sellaisten aiheiden käsittelyyn, mistä nuori ei ehkä ole aikaisemmin keskustellut. Keskusteluryhmässä nuori kuulee ajatuksia sekä muilta nuorilta että aikuisilta käsiteltävästä aiheesta.

Työntekijät totesivat, että keskusteluryhmissä työntekijän tehtävänä on pitää keskustelu yleisellä tasolla ja haastaa nuoria mukaan keskusteluun. Yksi työntekijä kertoi, että haastavinta onkin saada nuoret heittäytymään keskusteluun mukaan. Työntekijän mukaan nuorten keskusteluun heittäytymiseen vaikuttaa esimerkiksi keskusteluryhmän aiheen kiinnostavuus, miten ryhmädynamiikka toimii ja miten nuoren päivä on muuten sujunut. Joihinkin asioihin työntekijä voi vaikuttaa, kaikkiin ei. Yksi työntekijä muistutti siitä, että vaikka nuori ei olisi aktiivinen keskustelija keskusteluryhmässä, niin nuori voi saada aiheeseen uuden näkökulman ja siten keskusteluryhmän voi olla suuri.

Työntekijä kertoi keskusteluryhmätoiminnan poikkeavan muista päivittäisistä keskusteluista nuorten kanssa. Ryhmässä keskustelu on suunnitelmallisempaa kuin arkisessa keskustelussa ja kaikkien on tarkoitus jutella tietystä aiheesta samaan aikaan.

5.3 Toteutuneet keskusteluryhmät

Keskusteluryhmät olivat viikoittain huhti-, touko- ja kesäkuussa 2013. Keskusteluryhmät olivat yleensä samaan kellonaikaan, noin kello 17-19 välillä.

Kehittämishankkeen aikana keskusteluryhmä pidettiin torstai-iltaisina ja yksi keskusteluryhmä kesti noin tunnin.

Keskusteluryhmien järjestys määräytyi sen mukaan, minkä ryhmän ohjaaja oli valinnut vedettäväkseen ja mikä työvuoro työntekijällä oli. Sovin veto vastuussa olevan työntekijän kanssa tapaamisen muutama päivä ennen keskusteluryhmän pitämistä. Tapaamisen tarkoituksena oli varmistaa, tarvitseeko työntekijä apua johonkin. Tapaamisessa varmistettiin, että keskusteluryhmässä ei ole päällekkäisyyttä muiden keskusteluryhmien kanssa.

Osallistuin jokaiseen ryhmän toteutukseen. Kananen (2014) kuvaa toimintatutkimusta syklisenä prosessina, joka pitää sisällään suunnittelun, toimeenpanon, havainnoinnin ja reflektoinnin. Kananen jatkaa, että usein prosesseihin liittyy piilotietoa, jota ei saada näkyväksi ilman prosessia ja siihen osallistumista. (Kananen 2014, 12-13.) Pidin tärkeänä omaa osallistumistani jokaiseen ryhmäkertaan motivaation ja kehittämismyönteisyyden ylläpidon näkökulmasta. Saavuin paikalle hyvissä ajoin, jos ryhmän veto vastuussa olevalla ohjaajalla oli vielä jotain, mistä halusi keskustella kanssani. Joissain ryhmissä teimme tässä vaiheessa jotain hienosäätöä, mutta työntekijät olivat valmistautuneet huolellisesti joten yleensä apuani ei tarvittu muussa kuin suunnitelman vahvistamisessa ja kannustamisessa.

Keskusteluryhmä toteutettiin erityisen huolenpidon osaston tiloissa, joko sohvaryhmällä tai pöydän ääressä. Nuoret saivat päättää, missä halusivat istua. Keskusteluryhmään osallistuivat kaikki keskusteluryhmän toteutus hetkellä erityiseen huolenpitoon sijoitettuina olevat nuoret, kaksi vuorossa olevaa ohjaajaa ja minä. Kehittämishankkeen aikana nuoria oli minimissään kaksi ja maksimissaan neljä keskusteluryhmässä mukana. Aloituskvaiheessa sijoitettuja nuoria oli neljä. Ryhmän vetovastuussa oleva työntekijä kertoi aiheen ja johti ryhmää ja keskustelua. Keskusteluryhmään osallistuminen oli pakollista, mikäli nuoren henkinen ja fyysinen kunto sen salli.

Roolini keskusteluryhmässä oli olla yksi keskusteluryhmän jäsenistä. Osallistuin keskusteluun, mutta vältin olemasta liian aktiivinen, jotta minua ei

koettaisi määräilevänä. Koin vieraaksi ajatukseksi ja muiden toimintaa hankaloittavaksi olla vain sivustakatsoja, joten siksi pääsyin olemaan mallittainen keskustelija. Koin mukana oloni kunnioituksena myös työntekijöiden tekemää suurta kehittämistyötä kohtaan.

Ryhmään osallistuminen oli tärkeää senkin vuoksi, että keskusteluryhmän päätteeksi kysyin sanallisesti palautetta ja muutosehdotuksia keskusteluryhmässä mukana olleilta nuorilta. Myös työntekijät saivat tässä vaiheessa sanoa ajatuksensa ja palautteensa. Koin itse palautteen keräämisen nuorilta tärkeäksi osaksi kehittämishanketta ja heidän osallisuuden toteutumista. Nuoret antoivat palautetta kuitenkin todella vähän, pääsääntöisesti palaute oli ”ihan hyvä.” Neljännen keskusteluryhmän jälkeen suullinen palaute oli edelleen todella niukkaa. Kysyin nuorilta, miten palautetta pitäisi heiltä kysyä, jotta he sitä rohkenisivat antaa. Tarjosin mahdollisuutta kirjalliseen palautteeseen, mutta sitä nuoret vastustivat vedoten siihen, että heillä on erityisen huolenpidon jaksolla paljon kirjallisia tehtäviä. Nuoret toivoivat suullisen palautteen jäävän, ja he lupasivat antaa palautetta ja mahdollisia muutosehdotuksia aktiivisemmin. Käytännössä palaute oli vähäistä kaikkien ryhmien aikana, mutta nuorilla oli kuitenkin aika ja paikka antaa palautetta halutessaan.

Minun vastuulla oli kerätä ja dokumentoida nuorten antama palaute, ja mahdollisesti työntekijöiden omat muutosideat. Keskusteluryhmän jälkeen työntekijät toimittavat minulle heidän käyttämänsä materiaalin, ja kirjoitin puhtaaksi kahdentoista kerran keskusteluryhmämallin rungon. Keskusteluryhmien valmiit mallipohjat ovat liitteenä (LIITE 4). Keskusteluryhmät ovat esitetty liitteessä siinä järjestyksessä, kun ne erityisen huolenpidon osastolla järjestettiin huhti-kesäkuussa 2013. Rungossa on esiteltynä aihe, ideoita miten käsitellä aihetta ja esimerkkikysymyksiä keskustelun tueksi. Keskusteluryhmän runko ei ole tarkoituksella liian tiukkarajainen, vaan se on keskusteluryhmän vetäjälle tueksi ja avuksi. Muut keskusteluryhmissä käytetyt materiaalit, esimerkiksi työntekijöiden valitsemat kuvamateriaalit ja suunnittelemat lomakkeet ovat erityisen huolenpidon yksikön käytössä, mutta niitä ei ole liitetty tähän opinnäytetyöhön. Tämä siksi, että kuvamateriaali ja lomakkeet ovat erityisen huolenpidon osaston työntekijöiden suun-

nittelemia ja toteuttamia, joiden rooli on suuri ryhmän toteutuksessa, mutta ne eivät kuulu opinnäytetyöraporttiin. Kokonaisuudessaan keskusteluryhmien suunnittelu ja toteutus sujui yhteistyössä kaikkien erityisen huolenpidon työntekijöiden kanssa sujuvasti. Kaikki ryhmät pidettiin sovituskaulussa, ainoastaan yhtä ryhmää jouduttiin siirtämään työntekijöistä riippumattomista syistä.

5.3.1 Keskusteluryhmien sisältö

Ensimmäisen keskusteluryhmän aiheena oli rakkaus ja seksi. Ensimmäisen ryhmän aluksi esittelin vielä itseni ja oman roolini keskusteluryhmissä. Kerroin, että sekä tämän että muut ryhmät vetävät erityisen huolenpidon ohjaajat, mutta osallistun keskusteluun yhtenä ryhmäläisenä, tilanteen mukaan. Olin jo tuttu nuorille, joten läsnäoloni ei herättänyt keskustelua tai kysymyksiä. Keskusteluryhmän tavoitteena oli herättää ajatuksia rakkaudesta ja siitä miten sen voi osoittaa, tiedon lisääntyminen seksiin ja anatomiaan liittyvissä asioissa ja rohkaista nuoria keskustelemaan seksuaalisista asioista asiallisesti. Ryhmä aloitettiin kuuntelemalla musiikkikappale Opastaja, esittäjinä Juju ja Calliston. Musiikkikappale osoittautui hyväksitavaksi aloittaa keskusteluryhmä, se rauhoitti nuoret kuuntelemaan kappaaleen sanoja ja auttoi ohjaamaan ajatukset keskusteluryhmän aiheeseen. Ryhmän aihe, rakkaus ja seksi, aiheutti aluksi hieman hämmennystä, mikä ilmeni naureskeluna. Musiikkikappale toimi tässä rauhoittajana, jonka jälkeen aiheesta pystyttiin keskustelemaan asiallisesti. Ryhmän aikana selvisi, että sukupuolisuuden anatomiset asiat eivät olleet kaikille selvät, anatomiaa käsiteltiin anatomiakuvien avulla. Nuorilla heräsi paljon kysymyksiä rakkaudesta ja seksistä, ja siitä, miten ne liittyvät toisiinsa. Keskustelua käytiin nuorten kysymysten pohjalta. Keskusteluryhmän päätteeksi kysyin sanallista palautetta ja kehittämideoita ryhmäläisiltä. Palautteeksi tuli "ookoo", "hyvä ryhmä". Yksi ryhmäläinen toivoi, että keskusteluryhmä olisi voitu pitää ulkona. Yritin herätellä keskustelua siitä, miten tätä ensimmäistä keskusteluryhmää voisi kehittää, mutta nuoret olivat hyvin vähäsanaisia palautteessaan.

Toisen ryhmän aiheena oli syöminen ja terveellinen ruokavalio. Tavoitteena oli lisätä ymmärrystä terveellisen ja epäterveellisen ruokavalion eroista ja vaikutuksista ja herättää ajatuksia epäterveellisen ruokavalion mielekkyydestä. Nuorille annettiin ennen keskusteluryhmää hiljaiselle tunnille tehtäväksi ruokavalio ja vitamiinit -lomake. Hiljainen tunti on aika, jonka nuori viettää omassa huoneessaan, ja jonka aikana nuori tekee koululäksyt ja leppää. Nuoret ottivat täyttämänsä lomakkeen mukaan keskusteluryhmään. Erityisen huolenpidon ohjaaja oli valmistellut monisteen, jota kutsuttiin infopaketti. Infopaketin teemat olivat terveellinen ruokavalio, epäterveellinen ruoka, ravintoaineet ja lautasmalli. Ruokavalio ja vitamiinit -lomake sekä infopaketti käytiin yhdessä läpi keskustellen. Ohjaaja kertoi tietoa ruokavaliosta infopaketin pohjalta, ja nuoret kertoivat aiheesta omia käsityksiään ja mielipiteitään. Nuorilla oli paljon ajatuksia ryhmän aiheisiin liittyen, keskustelu oli aktiivista. Keskusteluryhmän palaute oli vähäistä. Keräsin palautteen sanallisesti. Nuoret kertoivat, että ryhmä oli hyvä ja tarpeellinen. Kehittämisideoita nuoret eivät sanoneet.

Kolmantena ryhmäaiheena oli itsenäistyminen. Tavoitteena oli lisätä nuorten ymmärrystä rahankäyttöön ja kuluihin liittyviin asioihin, nuori oppii siivouksen ja kodinhuollon eri tekniikat, nuori tuntee laskun käsitteet ja osaa tarvittaessa maksaa laskuja sekä herätellä nuorten ajatuksia itsenäistymisen vastuullisuudesta. Ryhmän vetänyt ohjaaja oli tehnyt omassa kodissa -lomakkeen, jonka nuoret täyttivät hiljaisella tunnilla ennen varsinaista keskusteluryhmää. Lomakkeessa nuorten täytyi arvioida mahdollisimman realistisesti omat tulot ja menot tilanteessa, jolloin muutetaan itsenäisesti asumaan. Keskusteluryhmässä keskusteltiin lomakkeen herättämistä ajatuksista. Ohjaaja oli tehnyt kodinhuolto-infopaketin, joka jaettiin jokaiselle. Infopaketin teemoina olivat siivous, pyykinpesu ja tiskaus. Teemoja käsiteltiin yhdessä keskustellen, ja infopaketin ansiosta jokainen sai vielä muistin tueksi kirjallisena vinkkejä ja ohjeita käytännön harjoittelun tueksi. Ryhmän lopuksi käyty palautekeskustelu oli niukkasanaista, nuoret kuvasivat ryhmää sanoilla ”oli hyvä” ja ”ihan hyvä.”

Neljännän keskusteluryhmän aiheena oli perhe. Ryhmän tavoitteena oli muun muassa oman perheen ja sen merkityksen pohtiminen, laajentaa

käsitystä siitä, millaisia erilaisia perheitä voi olla sekä saada nuoret miettimään omaa käytöstään ja arvostustaan perhettä kohtaan. Ryhmä aloitettiin siten, että jokainen nuori piirsi oman sukupuunsa, niin pitkälle kuin muistaa ja tietää. Nuori sai itse päättää, laittaako sukupuuhun kaikki sukulaiset vai pelkästään ne sukulaiset, jotka kokevat tärkeiksi. Pääsääntöisesti nuoret piirsivät sukuun isovanhempien sukupolveen saakka. Nuoret kertoivat teeman olevan hyvä, koska oma perhe on tärkeä, vaikka nuori olisi ollut useamman vuoden sijoitettuna oman kodin ulkopuolelle. Nuorilla liittyi perhe-teeman ympärille paljon erilaisia tunteita ja ajatuksia, esimerkiksi ikävä, viha, rakkaus, pettymys ja läheisyys. Nuorten kanssa keskusteltiin erilaisista perhemalleista, nuoret kokivat perheen voivan olla millainen vain, sukupuolisuudella ja virallisilla sukulaissuhteilla ei ollut heidän mielestään merkitystä. Nuoret olivat keskustelussa aktiivisia, kertoivat avoimesti omia ajatuksiaan perheestä ja siihen liittyvistä ajatuksista ja tunteista. Keskustelu oli kaikilla nuorilla tasapuolista, kaikki kertoivat mielipiteitään ja ajatuksiaan.

Viidennessä keskusteluryhmässä keskusteltiin musiikista. Tavoitteena oli keskustelulla musiikin merkityksestä ja vaikutuksesta nuorten elämään. Jokainen nuori sai valita yhden musiikkikappaleen, joka herättää jonkun hyvän muiston. Nuorelle kerrottiin etukäteen, että muisto kerrotaan muille ryhmän jäsenille. Ryhmässä keskusteltiin musiikista apukysymysten avulla, ja lopuksi kuunneltiin nuorten valitsemat kappaleet. Nuoret arvioivat suullisessa palautteessaan, että kappaleiden valinta ja kuuntelu oli mieluista. Aiheena musiikki oli nuorista tärkeä, koska sen rooli heidän elämässään on suuri, esimerkiksi lohduttajana ja innostajana. Palautteessaan nuoret kertoivat, että tämä oli oikein mieluinen ryhmä. Nuoret kertoivat, että aihe oli rento ja musiikin kuuntelu ja siitä puhuminen toi hyvän mielen.

Kuudennen keskusteluryhmän aiheena oli rikollisuus. Ryhmän tavoitteena oli keskustella kuka on rikollinen, herättää nuoren ajatuksia mikä vaikutus rikollisuudella on, pohtia rikollisen uhrin näkökulmaa ja rikollisen toiminnan vaikutuksia läheisiin. Ohjaaja käytti keskustelun pohjana esimerkkitapausta, jossa kaksi ihmistä ryöstää aseellisesti kioskin uhaten myyjää aseella. Ohjaaja havainnollisti tilannetta piirtämällä tussitaululle ajatuskarttaa nuor-

ten kertomista näkökulmista. Kaksi nuorta olivat keskustelussa aktiivisimpia, mutta kaikki neljä osallistuivat hyvin keskusteluun. Eniten keskustelua herätti rikollisen toiminnan vaikutus uhriin ja läheisiin. Palautteessa nuoret totesivat, että oli hyvä pohtia rikollisuuden eri näkökulmia ja vaikeuksia eri tahoihin. Kaksi nuorta sanoi, että keskusteluryhmässä tuli uusia ajatuksia liittyen rikollisuuteen ja sen vaikutuksesta uhriin ja läheisiin.

Seitsemännen keskusteluryhmässä aiheena olivat päihteet II: Huumeet, lääkkeet ja imppaus. Tavoitteena oli keskustella päihteidenkäytön tuomista haitoista, riippuvuudesta ja päihteidenkäyttöön liittyvistä ilmiöistä, herätellä nuorten ajatuksia siitä, keihin kaikkiin yksilön päihteidenkäyttöön saattaa vaikuttaa ja yhteiskunnallisen näkökulman esilletuonti. Ryhmän alussa nuoret naureskelivat ja vitsailivat aiheesta, mutta ryhmän aluksi kuunneltu haastattelu ”Päihdenuoren ahdinko paheni ammattihoidossa” rauhoitti nuoret keskustelemaan aiheesta asialliseen sävyyn. Kuunnelman jälkeen keskusteltiin päihteistä tukikysymyksien avulla. Nuorten palautteesta ilmeni, että heille oli uutta päihteidenkäytön yhteiskunnallinen ote. Nuoret totesivat, että päihteistä on puhuttu paljon, yleensä haittavaikutuksista yksilötasolla, mutta laajempi, yhteiskunnallinen ote, tuli uutena näkökulmana.

Kahdeksannen keskusteluryhmän aiheena oli koulunkäynti ja opiskelu. Keskusteluryhmässä tavoitteena oli pohtia koulunkäynnin ja opiskelun vaikutusta tulevaisuuteen, nostaa esiin jokaisen nuoren koulunkäyntiin liittyviä vahvuuksia ja keskustella siitä, millaista tukea on mahdollista saada koulunkäyntiin ja opiskeluun. Ensin aiheesta keskusteltiin vapaamuotoisesti tukikysymysten avulla. Lopuksi nuoret saivat täytettäväksi ja keskustelun tueksi toimintasuunnitelma-lomakkeen. Kaikki nuoret osallistuivat keskusteluun aktiivisesti. Palautekeskustelussa nuoret totesivat, että tulevaisuusnäkökulma oli mielekäs. Kaikille nuorille tulevaisuuden suunnitelmat eivät olleet kovin selkeät mutta he totesivat, että aiheesta oli siitä huolimatta, tai ehkä juuri sen takia, hyvä jutella.

Yhdeksännellä tapaamisella keskusteltiin harrastuksista. Harrastukset keskusteluryhmässä pääpaino oli liikunnallisilla harrastuksilla, mutta keskustelua käytiin myös muista harrastuksista. Tavoitteena oli keskustella

harrastusten merkityksestä, liikuntasuosituksista, liikunnan merkityksestä terveyteen ja auttaa nuoria pohtimaan sitä, mikä voisi olla tulevaisuudessa oma harrastus. Nuorille jaettiin artikkeli, jossa esiteltiin eri harrastusten kustannuksista. Tarkoitus oli herättää nuoret huomaamaan, että pienelläkin rahalla voi löytää mielekkään harrastuksen. Keskustelu oli vilkasta, kaikilla nuorilla oli jossain vaiheessa ollut joku mukava harrastus. Nuoret kertoivat, että harrastus oli jäänyt erilaisten syiden takia nyt vähemmälle. Nuoret arvioivat palautteessaan, että ryhmä oli hyvä, ja että voisi miettiä mitä alkaa harrastaa erityisen huolenpidon jakson jälkeen.

Kymmenennen keskusteluryhmän aiheena oli käyttäytyminen. Keskusteluryhmän tavoitteena oli keskustella hyvästä käyttäytymisestä ja sen hyödyistä, keskustella siitä miten käyttäytyään tietyissä tilanteissa ja tukea nuorta huomioimaan toiset ihmiset hyvällä käytöksellä. Keskusteluryhmässä oli kuusi teemaa: tervehtiminen, esittäytyminen, kättely, puhuttelu, keskusteleminen ja kuunteleminen sekä huomaavaisuus. Erityisen huolenpidon ohjaaja aloitti ryhmän kuvailemalla erilaisia tilanteita, ja pyysi nuoria kertomaan, miten tilanteissa kannattaisi käyttäytyä. Nuoret olivat keskustelussa innokkaina mukana, he kilvan vastasivat kuinka kannattaisi eri tilanteissa käyttäytyä. Nuoret antoivat palautetta, että ryhmä oli mukava, kun käsittelytapa salli huumorin.

Yhdestoista keskusteluryhmän aiheena olivat päihteet I: Alkoholi ja tupakka. Tavoitteena oli keskustella alkoholin ja tupakan haitoista ja avata näkökulmia sekä korjata vääriä tietoja. Aihetta käsiteltiin leikkimielisen tietovisan avulla, jonka jälkeen katsottiin keskustelun pohjaksi nostalginen valitusvideo 1960-luvulta. Ohjaaja kertoi väittämiä, ja nuoret miettivät, ovatko väittämät totta vai ei. Ryhmässä katsottiin kuvia tupakoivien ihmisten hampaista ja keuhkoista, ja keskusteltiin kuvien herättämistä ajatuksista. Nuoret totesivat palautekeskustelussa, että aiheet olivat tuttuja ja paljon puhuttuja, mutta lähestymistapa oli heille uudenlainen. Nuoret kertoivat, että ryhmä oli ”ihan hyvä”.

Viimeisessä keskusteluryhmässä oli aiheena mielenterveys ja masennus. Tavoitteena oli keskustella niistä mielenterveydellisistä näkökulmista, mit-

kä olivat ajankohtaisia nuorten elämässä, selvittää mistä voi saada apua ja millaista apua on saatavilla mielenterveyden ongelmiin. Ryhmässä päädyttiin keskustelemaan pääsääntöisesti masennuksesta, mutta tukikysymykset ovat sovellettavissa muihinkin mielenterveyden ongelmiin. Nuoret täyttivät Maailman terveysjärjestön viiden kysymyksen hyvinvointiasteikon, ja siihen liittyvistä asioista käytiin keskustelua. Viimeisen ryhmän palautekeskustelussa nuoret totesivat, että uutta tietoa tuli erityisesti masennuksesta ja siitä, mistä apua voi saada.

Alkuperäisessä suunnitelmassa itsenäistyminen ja rahankäyttö olivat kaksi erillistä aihekokonaisuutta. Ryhmien suunnitteluvaiheessa ohjaajalta tuli toive, että nämä kaksi ryhmää voitaisiin yhdistää, koska rahankäyttö linkittyi vahvasti itsenäistymiseen. Nuorilta kysyttiin heidän mielipidettään ryhmien yhdistämisestä. Nuorille tämä järjestely sopi, ja ryhmä päätettiin yhdistää. Lopullisessa mallissa on siis kaksitoista aihekokonaisuutta.

Dialogisuus pyrittiin säilyttämään jokaisella keskustelukerralla. Dialogisuus näkyi siinä, että työntekijä keskusteli nuorten kanssa käsiteltävän aiheen niistä näkökulmista, mitkä nuoret toivat esille ja mitkä nuoria sillä hetkellä kiinnosti. Tukikysymykset toimivat apuna, mutta tilanteen mukaan niistä irtauduttiin ja seurattiin avointa dialogia.

6 TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISHANKKEEN ARVIOINTIA

6.1 Prosessin arviointia

Kehittämishanke lähti erityisen huolenpidon osastolla hyvin käyntiin, koska työntekijät ja koulukodin johtohenkilöstö kokivat aiheen tärkeäksi. Yhteistyö työntekijöiden kanssa sujui koko prosessin ajan hyvin. Kehittämishankkeessa ollut tauko vuosina 2011-2013 vaikutti siihen, että vuonna 2013 kehittämishankkeen jatkuessa työntekijät olivat jo osittain unohtaneet koko hankkeen. Tämä vaikutti siihen, että järjestin työntekijöille palaverin, jossa kehittämishankkeesta kerrottiin ja palauteltiin mieleen mistä hankkeessa olikaan kyse. Tauko ei kuitenkaan vaikuttanut henkilöstön sitoutuneisuuteen, vaan kaikki työntekijät olivat sitoutuneita kehittämistoimintaan. Se näkyi aikatauluista kiinnipitämisenä, panostuksena ryhmien suunnitellulle ja positiivisena puheena. Toimintatutkimuksessa on keskeistä, että tutkimuksen aikana muodostuu mahdollisuus jatkaa (Arnkil 2005, 179). Tässä toimintatutkimuksessa sekä sijoitetut nuoret että erityisen huolenpidon osaston työntekijät olivat aktiivisesti mukana koko toimintatutkimuksen ajan.

Tauon aikana 2011-2013 oma roolini vaihtui. Aikaisemmin olin ollut yksi työntekijöistä erityisen huolenpidon osastolla, hankkeen varsinaisen toteutusvaiheen aikana olin töissä toisella osastolla, vaikkakin samalla työnantajalla. Uskon, että hankkeen vetäjänä ja tutkijana minun oli helpompi olla ulkopuolisena, asioita pystyi tarkastelemaan objektiivisesti. Ulkopuolinen roolini toi kehittämishankkeeseen täsmällisyyttä aikataulujen suhteen, koska kaikki käyntini erityisen huolenpidon osastolla sovittiin työntekijöiden kanssa etukäteen. Tämä saattoi auttaa työntekijää tekemään oman osuuden kehittämistyöstä sovitussa aikataulussa.

Aluksi ajatukseni oli suunnitella työntekijäparit siten, että kaikki olisivat olleet kaikkien kanssa pari, mutta käytännössä se ei onnistunut, vaan työvuorolistan seuraaminen oli järkevämpää. Käytännössä alkuperäinen ajatukseni työntekijäparien vaihtuvuudesta toteutui hyvin, vaikka parien muo-

dostuminen perustuikin työvuorolistan seuraamiseen. Työvuorolistan seuraamisesta seurasi kuitenkin se epätasapaino, että joku työntekijä vastasi vain yhden ryhmän suunnittelusta, kun taas toinen saattoi suunnitella kolme ryhmää.

Tavoitteena oli, että tapaisin keskusteluryhmän vetäjän hyvissä ajoin, jolloin voisimme yhdessä miettiä keskusteluryhmän sisältöä ja ideoida sitä. Käytännössä joidenkin ryhmien kohdalla tapaaminen onnistui vasta lähellä ryhmän vetämistä, mutta lopputulos oli silti hyvä ja monipuolinen. Osaltaan tähän vaikutti varmasti myös se, että erityisen huolenpidon työntekijät keskustelivat ryhmistä keskenään myös ilman hankkeen vetäjää, jolloin monipuolisuuden toive toteutui.

Nuorten kehittämisiltalla oli onnistunut ainakin siinä mielessä, että sen tuotoksena saatiin 13 aihetta keskusteluryhmiin. Kaikki nuoret olivat aktiivisia ja aiheita tuli jokaiselta. Yksi työntekijä kertoi ryhmäteemahaastattelussa, että kehittämishankkeen myötä tulleet keskusteluryhmien aiheet ovat erilaisia kuin aikaisemmin. Työntekijä kertoi ryhmäteemahaastattelussa, että keskusteluryhmien aiheet ovat nyt muokkautuneet siten, että ne antavat nuorille eväitä elämään. Työntekijä totesi, että 13 aiheen joukossa oli ainakin kymmenen aihetta, jota ei oltu käsitelty keskusteluryhmissä. Tämä kertoo nuorten osallisuuden tärkeydestä käsiteltävien aiheiden ideointivaiheessa.

Keskusteluryhmissä korostuu ne ongelmat ja syyt, miksi nuori on sijoitettu erityiseen huolenpitoon. Luultavasti samasta syystä nuoret ehdottivat aihepiirejä keskusteluryhmien aiheiksi. Nyt ajattelen, että olisiko nuoria voinut kannustaa keksimään voimavarakeskeisyyden näkökulmasta erityyppisiä aiheita. Sellaisia aiheita enemmän, joissa käsitellään nuoruuden normaaleja asioita (kuten tässä ryhmämallissa esimerkiksi itsenäistyminen, harrastukset, rakkaus ja seksi) ja nuoruuden positiivisia puolia, joista saa iloa ja hyvää mieltä. Erityisessä huolenpidossa käydään nuorten kanssa negatiivisia, sijoitukseen johtaneita ei-toivottuja käyttäytymismalleja läpi henkilökohtaisissa keskusteluissa sekä arjen vapaamuotoisissa yhteisissä keskusteluissa. Olisin voinut kannustaa työntekijöitä etsimään ne-

gatiivisista aiheista voimavarakeskeisiä näkökulmia, jotta keskusteluryhmätoiminta muodostuisi entistä enemmän voimaannuttavaksi työskentelyksi. Esimerkiksi päihderyhmissä voisi painottaa päihteettömän elämän tuomia etuja kuin päihteidenkäytön haittoja.

Erityisen huolenpidon osaston luonne on se, että sinne tullaan ja sieltä poistutaan jokaisen nuoren yksilökohtaisen sijoitusajan mukaan. Ryhmien aihepiirit ja toteutus oli suunniteltu siten, että mukaan voi tulla missä vaiheessa vain. Tämä osoittautui onnistuneeksi. Osa nuorista oli ollut nuorten kehittämisillassa, ja heille aiheeseen orientoituminen saattoi olla helpompaa kuin niille nuorille, joiden sijoitus erityisen huolenpidon osastolla oli alkanut kehittämisillan jälkeen.

Nuorten osallisuuden näkökulma oli tarkoitus toteutua jatkumona keskusteluaiheiden suunnitteluvaiheesta varsinaiseen keskusteluryhmään ja ryhmien palautteeseen. Palautteen antaminen oli nuorilla kovin vähäistä, eikä se toteutunut toivotulla tavalla. Arvioin, että kehittämissankkeen edetessä nuorten osallisuus heikkeni. Palautteen keräämistä nuorilta olisi pitänyt jotenkin kehittää ja muokata. Palautetta olisi esimerkiksi voinut kysyä nuorilta esimerkiksi keskusteluryhmän jälkeisenä päivänä, jolloin heillä olisi ollut aikaa miettiä sitä. Kehittämisideoita ei nuorilta tullut lainkaan. Mahdollisuus tähän annettiin, mutta jostain syystä nuoret eivät sanoneet kehittämisideoita.

Osallisuutta olisi pitänyt vahvistaa myös keskusteluryhmien suunnittelussa ja toteutusvaiheessa. Olisi voinut esimerkiksi sopia jokaiseen keskusteluryhmäkertaan työntekijän suunnittelupariksi yhden tai kaksi nuorta. Näin nuorten näkökulma ja osallisuus olisi säilynyt vahvana koko prosessin läpi, myös toteutusvaiheessa.

Työntekijöiden ryhmäteemahaastattelu antoi uutta tietoa erityisestä huolenpidosta. Erityisestä huolenpidosta on olemassa suhteellisen vähän dokumentoitua tutkimustietoa. Ryhmäteemahaastattelu toimi hyvin, ja haastattelutilanne eteni dialogisesti: yhden työntekijän ajatus toi jonkun toisen ajatuksen toiselle työntekijälle ja niin edelleen. Ryhmäteemahaastattelu

pidettiin sellaisessa ajankohdassa, jolloin ryhmien toteutus oli lähtenyt jo käyntiin. Tästä saattoi olla se hyöty, että työntekijät olivat saaneet jo vähän käytännön tuntumaa kehittämishankkeesta ja työntekijät saattoivat olla siksi virittyneempiä teemaan verrattuna siihen, jos haastattelu olisi pidetty ennen kuin käytännön toteutus olisi alkanut.

Dialogisuuden näkökulma toteutui kohtalaisesti ryhmäteemahaastattelun lisäksi myös keskusteluryhmien toteutuksessa. Erityisen huolenpidon työntekijät olivat tottuneet käyttämään dialogista keskustelua muussakin työssänsä, osa oli saanut siihen koulukodin sisäistä koulutusta, ja luultavasti siksi dialoginen tapa keskustella tuli heiltä myös keskusteluryhmätilanteisiin. Osa keskusteluryhmän tavoitteista liittyi informaation lisääntymiseen nuorilla, ja niissä keskustelu oli enemmän monologista ja aikuislähtöistä. Dialogisuutta olisi kuitenkin voinut vahvistaa työntekijöille pidettävällä työpajalla, jossa olisimme voineet yhdessä pohtia dialogisuuden teemoja ja sen toteutumista keskusteluryhmissä. Tällaisen dialogisuuden työpajan olisin voinut tehdä ennen keskusteluryhmien aloittamista.

Yksi työntekijä totesi palautteessaan, että kehittämishankkeen myötä keskusteluryhmiin tuli uusia aihepiirejä. On tärkeää, että alati kehittyvässä ja muuttuvassa nyky-yhteiskunnassa tätäkin toimintamallia tarkastellaan tietyn ajanjakson välein, ja tarpeen mukaan aihepiirejä lisätään ja muokataan. Toisaalta moni nuoruutta koskeva aihepiiri on vuosikymmenistä toiseen sama, ja siitä näkökulmasta katsottuna tämä toimintamalli kestää aikaa ja muuttuvaa maailmaa. Nyt malliin jäi yhden kerran puuttuminen alkuperäisestä suunnitelmasta. Tätä puutetta voi hyödyntää esimerkiksi siten, että sille keskustelukerralle ideoi sillä hetkellä sijoituttujen nuorten kanssa ajankohtaisen aiheen.

Tuotoksena tästä tutkimuksellisesta kehittämishankkeesta syntyi odotuksien mukaisesti keskusteluryhmä -malli, vaikka lopullisessa tuotoksessa ryhmiä on 12 alkuperäisen suunnitelman 13 sijasta. Ryhmien suunnitteluvaiheessa päätettiin yhdistää rahankäyttö ja itsenäistyminen yhdeksi ryhmäksi. Keskusteluryhmien malli on tarpeeksi selvärajainen ohjaamaan työntekijän keskusteluryhmän vetämistä, ja samanaikaisesti riittävän löy-

särajainen salliakseen erilaisten yllättävien tilanteiden vaativan muokkauksen. Liian tarkka tai rajattu malli ei edesauta työntekijöitä sijaishuollon yllättävissä arjen käännteissä, eikä se tue sijoitettujen nuorten osallisuuden toteutumista. Mallin pitää joustaa uusien sijoitettujen nuorten kohdalla, jotta osallisuus ja asioihin vaikuttaminen mahdollistuu jatkossakin. Myös Härkönen (2014, 64) on tullut siihen lopputulokseen, että tiukkarajaisen ja raamitetun toimintamallin rakentaminen alati muuttuvassa nuorisokodin arjessa ei ole tarkoituksenmukainen, vaan mallin täytyy olla joustava ja muokattavissa.

6.2 Työntekijöiden palautekyselyn tulokset

Toteutin hankkeen lopuksi palautekyselyn (LIITE 5). erityisen huolenpidon osaston työntekijöille. Kyselylomake lähetettiin sähköpostilla jokaiselle työntekijälle ja he saivat palauttaa sen tulostettuna toimistossa olevaan vastauskuoreen. Vastausaikaa oli aluksi noin kaksi viikkoa, mutta jatkoin vastausaikaa noin viikolla, koska kahden viikon aikana oli tullut vain kaksi vastausta. Palautekyselyyn vastasi kahdeksasta työntekijästä viisi. Siihen, että kaikki työntekijät eivät vastanneet, saattoi vaikuttaa palautekyselyn ajankohta, jolloin osalla työntekijöillä oli loma alkamassa, ja palautekysely saattoi unohtua.

Palautelomakkeen alussa kertosin hankkeen keston ja siihen kuuluvat eri osa-alueet. Palautelomakkeessa oli kerrattuna, että kehittämishankkeeseen kuului osastolle sijoitettujen nuorten kehittämisilta, keskusteluryhmätoiminnan suunnittelu ja toteuttaminen yhteistyössä erityisen huolenpidon osaston henkilökunnan kanssa sekä osaston henkilökunnan ryhmäteema-haastattelu. Työntekijöiden tehtäväksi jäi arvioida erityisesti keskusteluryhmätoiminnan suunnittelua ja toteuttamista. Vain kaksi työntekijää oli läsnä nuorten kehittämisillalla, joten siksi sitä ei pyydetty arviomaan tässä palautelomakkeessa. Lomakkeen lopussa oli avoin kysymys siitä, mitä muuta haluaa sanoa. Tähän oli työntekijän mahdollista kirjoittaa palautteensa myös nuorten suunnitteluillasta ja teemahaastattelusta. Palautelo-

makkeen avoimella kysymyksellä pyrittiin säilyttämään dialogisuuteen liittyvää vastavuoroisuuden työtappaa kehittämishankkeen loppuun saakka.

Työntekijät arvioivat kehittämishankkeen sujuneen kokonaisuudessaan hyvin. Työntekijät kuvasivat palautteessaan, että hanke oli selkä ja sen toteutus oli sopivassa aikataulussa. Kiitosta sain hankkeen vetäjänä selkeästä ohjeistuksesta, tiedottamisesta, aikataulutuksesta huolehtimisesta, siitä että jokainen sai suunnitella oman vastuuryhmänsä omanlaisekseen ja että hanke sujui vaivattomasti eikä siitä koitunut lisätyötä. Myös erityisen huolenpidon osaston erityisluonne oli työntekijän mielestä otettu hyvin huomioon hankkeessa. Yksi työntekijä totesi:

Koko suunnitteluvaiheen ajan Henna oli avoin ehon työntekijöiden ideoille ja otti vastaan kehitysideoita, jotta hankkeesta saatiin ehon tarpeita vastaava. Hyvien ohjeiden ja valmiin kaaviopohjan avulla ohjaajat pystyivät suunnittelemaan ja toteuttamaan ryhmät aihepiirien mukaan.

Palautelomakkeessa kysyttiin, mitkä tekijät vaikuttivat arvioosi kehittämishankkeen sujumiseen kokonaisuudessaan. Palautteessa tuli ilme erityisen huolenpidon osaston yksi erityispiirre: yllättävät tilanteet ja niiden takia asioiden priorisointi. Palautteesta kävi ilmi, että kehittämishankkeen toteutus oli joustavaa näissä yllättävissä tilanteissa. Samalla se kuitenkin muistutti siitä, että ryhmiä ei voi suunnitella liian tiukkarajaisiksi, vaan niiden toteutuksessa täytyy olla joustoa. Esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, kun suunnitellun neljän nuoren tilalla olikin vain kaksi nuorta. Nuorten osallisuus hankkeessa ja nuorten huomiointi sai kiitosta.

Nuoret otettiin erittäin vahvasti osalliseksi hankkeeseen. Nuorten palkitseminen herkuilla oli hyvä ja konkreettinen keino palkita nuoria suunnittelutyöstä.

Työntekijää pyydettiin arvioimaan, mitä muutoksia kehittämishanke toi verrattuna jo olemassa olevaan keskusteluryhmätoimintaan. Työntekijät kirjoittivat palautteessaan, että kehittämishanke toi monipuolisuutta ryhmien aiheisiin, selkeyttä ryhmien sisältöihin, nuorten osallistamisen aiheiden valitaan, uusia tapoja työntekijälle toimia keskusteluryhmän vetäjänä ja tiedon kulkua ohjaajille

Työntekijöitä pyydettiin arvioimaan palautelomakkeessa keskusteluryhmätoiminnan kehittämisen tuomia muutoksien hyödyllisyyttä sekä nuorten että erityisen huolenpidon ohjaajan työn kannalta. Työntekijät arvioivat, että nuoret saivat pilottiryhmässä ja saavat tulevaisuudessa monipuolisemmin tietoa aiheista, aiheet ovat nuoria kiinnostavia ja että aiheet koskettavat nuoria. Työntekijä arvioi, että ryhmien sisältö on nyt monipuolisempi ja tarkoituksenmukaisempi kuin ennen kehittämishanketta. Ohjaajan kannalta työntekijät arvioivat, että ohjaaja saa uusia työvälineitä, selkeän rungon keskusteluryhmään, valmiin pohjan tuleviin keskusteluryhmiin, valmiit aihepiirit helpottavat keskusteluryhmien vetämistä tulevaisuudessa. Työntekijä totesi, että aikaisemmin ei työn arjesta aina löytynyt aikaa keskusteluryhmän suunnitteluun, mutta nyt siihen tuli helpotusta. Työntekijä totesi kuitenkin, että aikaa menee jonkin verran valmiiseenkin materiaaliin tutustumiseen.

Työntekijät arvioivat, miten kehittämishanke vaikuttaa jatkossa keskusteluryhmätoimintaan ja sen toteuttamiseen. Työntekijät arvioivat, että kehittämishanke vaikuttaa helpottavasti, koska lopputulos, kahdentoista keskusteluryhmätoimintamalli, on sellainen, mitä voi kuka tahansa ohjaaja hyödyntää. Yksi työntekijöistä arveli, että kun keskusteluryhmien runko on valmiina, niin pystyy mahdollisesti keskittymään entistä enemmän nuorten kanssa dialogiseen keskusteluun, jolloin on mahdollista, että keskustelujen taso syvenee ja auttaa näin nuorta löytämään entistä enemmän uusia näkökulmia käsiteltävään asiaan. Yksi työntekijä totesi, että keskusteluryhmien pitäminen ei ole enää niin haasteellista kuin ennen, koska nyt on useita valmiita malleja ryhmien pitämiseen, eikä joka kerta tarvitse valmistella uutta ryhmää. Tämän nähtiin myös säästävän aikaa muuhun työhön.

Avoimessa kysymyksessä työntekijät totesivat olevansa positiivisen odottavaisella mielellä, että mitä tästä tulevaisuudessa seuraakaan ja miten keskusteluryhmätoiminta jatkossa toimii.

Mikäli hanke jalkautuu suunnitelman mukaisesti ehon arkeen, se on suuri apu ajankäytöllisesti, sekä tuo lisää laatua ehon toiminnan arkeen.

6.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuslupa kehittämishankkeeseen on saatu Sippolan koulukodin johtajalta. Soitin kehittämisiltan osallistuvien nuorten huoltajille ja kerroin hankkeesta ja kysyin huoltajilta luvan heidän lapsensa osallistumisesta kehittämisiltan. Huoltajille kerrottiin puhelimitse kehittämishankkeen tarkoituksesta ja kirjallisesta opinnäytetyön raportista. Huoltajille sanottiin, että nuorten vastaukset käsitellään nimettömästi eikä nuoria ole mahdollista tunnistaa opinnäytetyön kirjallisesta raportista. Kaikki huoltajat antoivat suullisen suostumuksensa lapsensa osallistumisesta hankkeen kehittämisiltan. Puhelimessa sovittiin, että lähetän vielä kirjallisen suostumuslomakkeen huoltajille. Kirjallisen suostumuslomakkeen mukana lähetettiin valmiiksi maksettu palautuskuori. Yksi huoltaja ei palauttanut kirjallista suostumuslomaketta, mutta häneltäkin oli saatu suullinen suostumus. Kyseisen huoltajan lapsi arvioi myös itse, että haluaa olla kehittämisillassa mukana, vaikka kirjallista suostumuslomaketta ei huoltaja lähettänyt. Kaikki nuoret halusivat osallistua kehittämisiltan, heille annettiin mahdollisuus myös kieltäytyä osallistumasta.

Keskusteluryhmätoiminta on osa erityisen huolenpidon struktuuria, ja siihen osallistuminen ei perustu vapaaehtoisuuteen. Uusia nuoria tuli tutkimushankkeen aikana kaksi lisää, kaksi poistui osastolta. Uusille nuorille ja heidän huoltajilleen kerrottiin suullisesti kehittämishankkeesta, mutta koska he eivät osallistuneet kehittämisiltan, niin tutkimuslupaa ei kysytty heiltä. Kukaan nuorista ei hankkeen aikana sanonut, ettei haluaisi osallistua keskusteluryhmään. Yhdessä keskusteluryhmässä nuoren henkinen kunto oli kehittämishankkeeseen riippumattomista syistä niin heikko, että hän ei osallistunut sen takia yhteen ryhmäkertaan.

Yksi näkökulma pohtia tutkimuksen luotettavuutta on tutkimustulosten hyödynnettävyys (Toikko & Rantanen 2009, 121-122). Parhaan hyödyn tästä tutkimuksellisesta kehittämishankkeesta saa Sippolan koulukodin erityisen osasto, mutta tuloksia voi hyödyntää myös muut erityisen huolenpidon osastot. Erityistä huolenpitoa ei ole tutkittu paljon, johon haasteeseen tämä opinnäytetyö omalta kapealta alaltaan haluaa vastata. Tosin

tässä on kysymys vain yhden valtion koulukodin erityisestä huolenpidosta, ja tutkimustulosten yleistäminen ei siksi ole toimiva. Kritiikkiä tämän tyyli-
sestä tutkimuksesta antaa esimerkiksi Eronen (2012) toteamalla, että tut-
kimus, joka kohdistuu usein yhteen laitokseen tai laitospuotoon, kiinnos-
tus tutkimukseen lähtee instituutioiden tarpeista oikeuttaa toimintaansa ja
vakuuttaa vaikuttavuuttaan (Eronen 2012, 112.) Myös Kananen (2014)
toteaa, että toimintatutkimus kohdistuu yksittäiseen tapaukseen, ja tulokset
eivät ole yleistettävissä muihin tapauksiin (Kananen 2014, 11-12). Yllä
olevasta kritiikistä huolimatta uskallan väittää, että tämä opinnäytetyö avaa
hieman erityisen huolenpidon toisaalta erityistä ja toisaalta tavallista maa-
ilmaa.

6.4 Jatkokehittämisideat

Erityisen huolenpidon osastolle sijoitetut nuoret eivät voi päättää sitä, sijoit-
tetaanko heidät erityiseen huolenpitoon vai ei, mutta hoidon sisältöön hei-
dän on mahdollista vaikuttaa, jos heille annetaan siihen tilaisuus. Erityi-
sessä huolenpidossa on paljon lain määäämiä rajoituksia, esimerkiksi
liikkumisenvapauden rajoittaminen, joihin sijoitettu nuori ei voi vaikuttaa.
Tästä syystä olisikin erityisen tärkeää, että sijoitettu nuori voisi vaikuttaa
niihin hoidon elementteihin, mihin on lain puitteissa mahdollista vaikuttaa.

Osallisuuden teemaa on yksi pääteemoista valtion koulukotien strategias-
sa (Valtion koulukotien strategia vuoteen 2020). Tästä näkökulmasta aja-
teltuna jatkossa voisi tutkia nuorten osallisuuden toteutumista erityisessä
huolenpidossa ja sen toimintatavoissa ja sitä, kuinka lisätä osallisuutta
myös muussa toiminnassa kuin tässä keskusteluryhmien kehittämishank-
keessa.

Erityisen huolenpidon jakson ollessa maksimissaan 90 vuorokautta on tär-
keää tietää, mitkä työtavat ja -menetelmät sopivat parhaiten suhteellisen
lyhyen sijoitusjakson aikana käytettäväksi. Erityishaasteensa tuo se, että
erityisen huolenpidon jaksolla nuorten ongelmat ovat päässeet jo pitkälle
ja syvälle. Mitkä työtavat ja -menetelmät vastaisivat parhaiten tähän on-

gelmaan, kun aikaa on vähän mutta haasteet suuret. Tätä näkökulmaa voisi käsitellä jatkotutkimuksissa.

Tässä tutkimuksellisessa kehittämishankkeessa ei arvioitu, minkälainen vaikuttavuus keskusteluryhmillä oli. Yksinkertaisimmillaan vaikuttavuutta olisi voinut arvioida kysymällä nuorilta oliko keskusteluryhmästä hyötyä heille. Vaikuttavuuden arviointia voisi jatkotutkimuksissa tehdä sijoituksen päättymisen jälkeen, esimerkiksi kun erityisen huolenpidon sijoitusjakson päättymisestä on kulunut tietty aika. Nuorilta voisi kysyä, miten he arvioivat keskusteluryhmissä käytyjen keskustelujen vaikuttaneen heidän elämäänsä ja valintoihin erityisen huolenpidon jakson jälkeen. Olisi mielenkiintoista tietää, miten niiden nuorten elämä on jatkunut, jotka ovat kokeneet keskusteluryhmien keskustelut hyödyllisiksi ja miten taas niiden nuorten elämä, jotka eivät ole kokeneet hyötyvänsä keskusteluryhmistä. Täytyy kuitenkin muistaa, että erityisen huolenpidon osastolla keskusteluryhmä on vain yksi osa toimintaa, ja sen vaikuttavuuden arvioinnin mittaamista voi olla vaikea erottaa erityisen huolenpidon sijoituksen kokonaisvaltaisesta vaikuttavuuden arvioinnista.

7 YHTEENVETO

Mannisen (2013) tutkimuksen mukaan koulukotinuorten neuropsykologinen suoriutuminen oli selkeästi samanikäisten yleisväestön suoriutumista-soa heikompaa. Koulukotinuorilla oli suurimmat puutteet kielellisen suoriutumisen alueella ja tarkkaavuuden ylläpidossa. Manninen toteaa, että koulukotinuorten kognitiiviset puutokset tulee huomioida interventiomenetelmien valinnassa. (Manninen 2013, 71 & 77.) Erityisen huolenpidon keskusteluryhmätoiminta voi parhaimmillaan tukea koulukotinuorta ilmaisemaan itseään kielellisesti ja saamaan siitä onnistumisen elämyksiä. Keskusteluryhmä on turvallinen paikka kehittää kognitiivisia taitoja, koska aihepiireiltään keskustelut liittyvät sellaisella tasolla, että niissä ei painoteta oikeaa tai väärää vastausta, vaan omia mielipiteitä ja ajatuksia. Huomionarvoista on se, että keskusteluryhmätoiminnassa mukana olo ja tarkkaavuuden ylläpito voi vaatia koulukotinuorelta paljon ponnistelua ja olla haastavaa. Vastapainoksi keskusteluryhmätoiminnalle kannattaa valita toiminnallisia, ei-kielellisiä, toimintamalleja.

Koulukotinuorelle tärkeimmät sosiaaliset suhteet liittyivät ikätovereihin, kun taas koulukodissa olevat aikuiset voivat painottaa enemmän nuoren ja aikuisen välisiä suhteita (Manninen 2013, 70). Erityisen huolenpidon keskusteluryhmätoimintamallissa yhdistyy hienolla tavalla nämä kaksi tärkeää näkökulmaa: sijoitetut nuoret saavat vertaistukea toisistaan, ja keskustelussa on mukana myös erityisen huolenpidon ohjaaja, joka tuo keskusteluryhmään omia ajatuksiaan ja näkökulmia vertaisryhmän pohdittavaksi.

Normaaliuden näkökulman vahvistaminen erityisessä huolenpidossa vaatii vielä kehittämistä. Erityisen huolenpidon työntekijät totesivat erityisen huolenpidon jakson sisältävän paljon normaaleja toimintoja, mutta toisaalta taas pohtivat normaaliuden olevan ristiriidassa erityiseen huolenpitoon nähden. Anglin (2004) toteaa, että normaaliuden tunteen kehittäminen sijaishuollossa on yksi avaintekijä lapsen edun toteutumisessa. Anglinin mukaan lapselle on kuitenkin mahdollista kehittyä normaaliuden tunto sijaishuollon epänormaalissa ympäristössä. (Anglin 2004, 179.) Tätä näkö-

kulmaa voisi hyödyntää erityisen huolenpidon normaaliuden kehittämisessä.

Eriyinen huolenpito saatetaan käsittää rangaistusluonteiseksi. Näin kertoi ryhmäteemahaastattelussa työntekijä, joka totesi, että joskus nuoret puhuvat erityisen huolenpidon osastosta vankilana. Nuorten mielikuva liittyyne suurelta osin lukittuihin ulko-oviin ja liikkumisen vapauden rajoittamiseen. Saastamoinen (2010, 276) muistutti, että erityinen huolenpito ei kuitenkaan tarkoita ensisijaisesti lapsen oikeuksien rajaamista, vaikka sitä tehdäänkin. Jäin miettimään, kuinka erityisessä huolenpidossa tulisi tukea sijoitettua nuorta, jotta hän kokisi jakson luonteen ensisijaisesti kannustavana ja tukevana ja miten keskusteluryhmätoiminta kannattaisi toteuttaa, jotta se tukisi normaaliutta ja ehkäisisi erityisyyttä.

Tulevaisuus näyttää, miten tätä tutkimuksellista kehittämishanketta voi hyödyntää Sippolan koulukodissa erityisen huolenpidon osastolla. Haasteena lienee se, kokevatko alati vaihtuvat uudet sijoitetut nuoret samat teemat olennaiseksi mitä tämän hakkeen neljä nuorten kehittämisiltään osallistuneet nuoret ovat ajatelleet. Tämän keskusteluryhmä -mallin etuna on se, että mallia voi hyödyntää niiltä osin kuin koetaan hyväksi, eikä kokonaisuus kärsi, vaikka joitain osioita jätettäisiin pois. Keskusteluryhmät eivät ole riippuvaisia toisistaan, ja ne voidaan pitää siinä järjestyksessä kuin on tarpeenmukaista.

LÄHTEET

Anglin, James P. 2004. Creating "Well-Functioning" Residential Care and Defining Its Place in a System of Care. *Child and Youth Care Forum* 33(3), 175-192.

Arnkil, T. 2005. Metaforat, dialogisuus ja käytäntötutkimus. Teoksessa Satka, M., Karvinen-Niirikoski, S., Nylund, M. & Hoikkala S. (toim.) *Sosiaalitoiminnan käytäntötutkimus*, 173-200.

Haarakangas, K. 1997. Hoitokokouksen äänet. Dialoginen analyysi perhekeskeisen psykiatrisen hoitoprosessin hoitokokousseskusteluista työryhmän toiminnan näkökulmasta. Jyväskylän yliopisto, väitöskirja.

Haikari, J. 2009. Latu auki elämään. Sippolan koulukodin historia 1909-2009. Hämeenlinna: Haikari.

Havukorpi, M. 2014. Dialogisuutta ja osallisuutta Vuorelan koulukodissa. Helsingin yliopisto, Palmenia ja Aikuis- ja yhteisökoulutus: Erityistason perheterapiakoulutuksen opinnäytetyö.

Heikkinen, H. & Jyrkämä, J. 1999. Mitä on toimintatutkimus? Teoksessa Heikkinen, H., Huttunen, R. & Moilanen, P. (toim.) *Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja*, 25-62.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. *Tutki ja kirjoita*. 15. uudistettu painos. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hotari, K-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, M. (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*, 117-132.

Hård, M. 2009. Lapsen arki lastenkodissa. Helsingin yliopisto, Kasvatustieteen laitos. Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma.

Härkönen, K. 2013. Itsenäistymivaiheen tukeminen nuorisokodissa ryhmätoiminnan avulla. Toimintamallin kehittäminen. Lahden ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveystieteiden laitos. Sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto, opinnäytetyö.

- Kaikko, K. & Friis, L. 2009. Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino, 76-88.
- Kamunen, J. 2014. Lapsen asema erityisen huolenpidon järjestämisessä. Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Julkisoikeuden pro gradu-tutkielma.
- Kananen, J. 2009. Toimintatutkimus yritysten kehittämisessä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Jyväskylä.
- Kananen, J. 2014 Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 185. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Jyväskylä.
- Kasvun yhteisöt Koivikko & Sairila erityinen huolenpito: Jarru. 2011. [viitattu 12.3.2011.] Saatavissa: <http://www.kasvu.net/?p=9>.
- Kekoni, T. 2009. Lastensuojelun kova ydin – erityinen huolenpito institutiona ja osana palvelujärjestelmää. Teoksessa Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos, 216-223.
- Kekoni, T., Kitinonja, & Pösö, T. 2008. Erityinen huolenpito koulukodeissa. Stakesin raportteja 36/2008. Helsinki: Stakes.
- Kitinonja, M. 2005. Kujan päässä koulukoti: Tutkimus koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja kouluhistoriasta. Helsinki: Stakes. Helsingin yliopisto, väitöskirja.
- Koskinen, S. 2015. Yrittäjyyskasvatuksen pedagogiikka vaativassa erityisopetuksessa. Itsesäätelytaitojen kehittäminen ja tulevaisuusorientaation vahvistaminen yrittäjyyskasvatuksen pedagogiikan keinoin. Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden akateeminen väitöskirja.
- Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2013. Lastensuojelu 2012. Suomen virallinen tilasto. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.

Kuula, A. 2001. Toimintatutkimus. Kenttätyötä ja muutospyrkimystä. 2.painos. Tampere: Vastapaino.

Lastensuojelulaki 417/2007.

Lehto-Salo, P. 2011. Koulukotisijoitus – nuoren toinen mahdollisuus? Mielen terveyden häiriöiden, oppimisvaikeuksien ja perheongelmien kirjo kehittämishaasteena. Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteellinen väitöskirja.

Limingan koulutuskeskus erityisen huolenpidon osastot. 2011. [viitattu 12.3.2011.] Saatavissa: <http://www.likk.fi/eho.html>.

Manninen, M. 2013. Koulukotiin sijoitettujen nuorten psykiatrinen oirekuva ja ennuste. Tutkimus 112. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. Käytännötieteiden väitöskirja.

Muukkonen, t. 2009. Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino, 133-143.

Mäntylä, R.2007. Kertovan muutosselonteon menetelmä. Teoksessa Syrjänen, E., Eronen, A. & Värri, V-M. (toim.) Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampere University Press, 46-61.

Määttä, S. & Provialer, E. Nuorten kokemuksia erityisestä huolenpidosta lastensuojelusta. Metropolia ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma, opinnäytetyö.

Möller, S. 2004. Sattumista suunnitelmallisuuteen. Lapsen elämäntilanteen kartoitus lastensuojelussa. Pesäpuun opas- ja käsikirjat 1/2004. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Mönkkönen, K. 2002. Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaimisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Kuopion yliopisto, sosiaalitieteiden väitöskirja.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittä-

misohjelman osaraportti. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 7. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Pekkarinen, E. 2006. Lastensuojelun ryhmätoiminta murrosikäisten tyttöjen kokemana. Teoksessa Forsber, H., Ritala-Koskine, A. & Törrönen, M. (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamista, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 99-127.

Petrie, P., Boddy, J., Cameron, C. Wigfall, V. & Simon, A. 2006. Working with Children in Care. European Perspectives. Maidenhead: Open University Press.

Puolitaival J. & Puolitaival M. 2006. Erityinen huolenpito osana suomalaisista lastensuojelun laitoshuoltoa. Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma.

Pösö, T. 2004. Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Stakes tutkimuksia 133. Saarijärvi: Stakes.

Reinikainen, S. 2009. Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Helsingin yliopisto, kasvatustieteiden väitöskirja.

Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa. Helsinki: Edita.

Seikkula, J. & Arnkil, T, E. 2009. Dialoginen verkostotyö. Helsinki: Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos.

Sijaishuollon pakkotyöryhmän muistio. 1998. Työryhmämuistioita 1998:22. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Sippolan koulukoti erityisen huolenpidon osasto. 2011. [viitattu 12.3.2011.] Saatavissa: <http://www.sippolankk.fi/fi/esittely/erityisenhuolenpidon>.

Suoranta, J. & Ryyänen, S. 2014. Taisteleva tutkimus. Helsinki: Intokustannus Oy.

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOY.

Terämä, A-M. 2013. Monitaituri ja kumppani. Tutkimus valtion koulukotien erityistyöntekijöiden tehtävistä ja rooleista. Jyväskylän yliopisto, sosiaalityö. Sosiaalityön pro gradu –tutkielma.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampere University Press.

Tuomainen, S. 2014. Tunne itsesi, löydä voimasi. Ryhmän kokemus voimaantumisen Lasinen lapsuus – Sirpaleinen mieli –hankkeeseen sisältyvästä vertaistukiryhmästä, jonka toteutuksesta vastasi Mielenterveyden keskusliitto. Metropolia Ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma. Sosionomi ylempi (AMK) opinnäytetyö.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vainikainen, K. 2010. Erityisen huolenpidon kehittämishankkeen loppuraportti.

Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit. 2004. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 18. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

Valtion koulukotien strategia vuoteen 2015. Esite.

Valtion koulukotien strategia vuoteen 2020. Esite.

Välivaara, C. 2004. Sijoitettu lapsi tunnepyörässä. Menetelmiä ja välineitä lapsilähtöiseen lastensuojeluun. Raportit 1/2004. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Winter, M. 2002. The Century of the Participating Child. Teoksessa Knorth, E., Van Den Bergh, P. & Verheij, F. (toim.) Professionalization and Participation in Child and Youth Care. Hampshire: Ashgate, 49-62.

Yleissopimus lapsen oikeuksista. 1991. [viitattu 12.2.2011.] Saatavissa:
<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>.

LIITTEET

LIITE 1.

Sippolan koulukodin erityisnehuolenpidon osaston viikko-ohjelma 2013

MA	07.00	herätys, aamupala
	8.00	aamupalaveri
	8.20-14.00	koulu
	15.15- 16.15	hiljainen
	16.15 – n. 17.30	toiminnallinen ryhmä (sisältää ulkoilun)
	17.30-18.30	ruokailu
	16.30 – 19.00	puhelinsoitot
	loppuilta	1x tv-ohjelma, iltapalaveri, iltapala
	21-21.45	päivän toiminnot päättyy
	21.45	huoneeseen ja nukkumaan
TI	07.00	herätys, aamupala
	07.30	aamupalaveri
	8.00-14.00	koulu
	15.15- 16.30	hiljainen (sisältää ulkoilut)
	17.00	ruokailu
	- 18.30	sauna
	16.30 – 19.00	puhelinsoitot
	loppuilta	1x tv-ohjelma, iltapalaveri, iltapala
	21-21.45	päivän toiminnot päättyy
	21.45	huoneeseen ja nukkumaan
KE	07.00	herätys, aamupala
	07.30	aamupalaveri
	8.00-15.00	koulu
	15.15- 16.30	hiljainen (sisältää ulkoilut)
	17.00	ruokailu
	16.30 – 19.00	puhelinsoitot

	17.00- loppuilta 21-21.45 21.45	yhteisöpalaveri iltapalaveri, iltapala päivän toiminnot päättyy huoneeseen ja nukkumaan
TO	07.00 07.30 8.00-14.00 15.15- 16.15 17.00 16.30 – 19.00 18- loppuilta 21-21.45 21.45	herätys, aamupala aamupalaveri koulu (liikuntatunti iltapäivänä + sisältää ulkoilun) hiljainen ruokailu puhelinsoitot keskusteluryhmä 1x tv-ohjelma + iltapalaveri, iltapala päivän toiminnot päättyy huoneeseen ja nukkumaan
PE	07.00 07.30 8.00-13.00 15.15- 16.30 17.00 16.30 – 19.00 17.00- loppuilta 21-21.45 21.45	herätys, aamupala aamupalaveri koulu (sisältää koulu- ja arkiviikon arvio) hiljainen (sisältää ulkoilut) ruokailu puhelinsoitot vkl:n suunnitelmapalaveri ja päivän arvio leffa, iltapala päivän toiminnot päättyy huoneeseen ja nukkumaan
LA	09.00 10-12 13- 12-19	herätys, aamupala siivous ruokailu puhelinsoitot

	15.15-16.15	hiljainen (ulkoilut 14-16 välillä)
	iltapäivällä	sauna
	Päivän/illan aikana	2x tv-ohjelma, iltapala
	21-21.45	päivän toiminnot päättyy
	21.45	huoneeseen ja nukkumaan
SU	10.00	herätys, aamupala
	13-	ruokailu
	12-19	puhelinsoitot
	päivällä	päiväleffa tai tv-ohjelma
	15.15-16.30	hiljainen (ulkoilut 14-16 välillä)
	14-16	ulkoilut
	17-	yhteisöpalaveri
	illalla	iltapalaveri, iltapala
	21-21.45	päivän toiminnot päättyy
	21.45	huoneeseen ja nukkumaan

Tarkennuksia:

Loma-aikoina toiminta toteutuu pienin muutoksin, kuten: heräämiset arkisin 09.00, tv:n katselu hieman lisääntyy, ohjaajien vuoronvaihdoissa voidaan toteuttaa/lisätä osaston ulkopuolella liikuntaa/muuta toimintaa yhdessä nuorten kanssa.

Aamupalaverissa jokainen nuori suunnittelee päivän toiminnot ja tavoitteet ja iltapalaverissa ne arvioidaan. Suunnittelu ja arviointi tapahtuvat palaverissa kirjallisessa (lomake) ja suullisessa muodossa.

Yhteisöpalaverissa käsitellään nuorten kirjallisesti tekemiä porrastehtäviä. Tehtävien suorittaminen hyväksytysti on edellytys porrasmuutokselle, jolloin nuorella mahdollisuus saada pieniä lisäoikeuksia/-mahdollisuuksia toteuttaa oman kiinnostuksen mukaista toimintaa. Lisäksi yhteisöpalaverissa suunnitellaan yhteisön viikko, esimerkiksi mitä milloinkin tehdään, ketkä

tekevät ja mitä katsotaan tv:stä. Yhteisöpalaverin anti kirjataan (nuoret vuorollaan) yhteisön omaan palaverivihkoon.

Ryhmätoiminta: tällä hetkellä eho:lla on kaksi ryhmää. Toinen ns. toiminnallinen maanantaisin (yleensä liikuntaan liittyvää) ja toinen ns. keskusteluryhmä, jossa keskustelua käydään erilaisten aiheiden ympärillä.

Hiljainen tunti: sen aikana nuoret ovat huoneessaan ja tekevät läksyt ja voivat levätä, lukea tai tehdä porrastehtäviä.

Yhteydenpito läheisiin: nuoret voivat olla yhteydessä läheisiinsä päivittäin puhelimitse (puhelinsoitot) 15 min ajan. Tapaamiset toteutuvat lähinnä viikonloppuisin 14-16 välillä ja edistyneemmät nuoret voivat tavata läheisiään siten, että nukkuvat osastolla yöt, hoitavat tietyt velvoitteet osastolla ja muutoin voivat olla vanhempien kanssa koulukodin alueella.

Koulu: keskimäärin 6h/pv. Jokaisen nuoren lukujärjestys suunnitellaan yksilöllisesti. Opettaja kerää tiedot edellisestä koulusta ja oppilas etenee pääasiallisesti omilla kirjoillaan. Opetus ja arki toteutuvat samassa tilassa. Oppilaat eivät käsittele tietokoneita koulun aikana (kuten eivät muulloinkaan). Opetus toteutuu erityisopettajan johdolla ja ryhmässä on lisäksi koulunkäyntiavustaja. Ohjaaja auttaa tarvittaessa ja ottaa päävastuun mahdollisista konfliktitilanteista.

LIITE 2.

Ryhmän aihe

Toteutuspäivämäärä

Ryhmän vetäjät

Ryhmän tavoitteet:

Alustavat ohjeet ryhmän toteuttamista varten:

Muuta huomioitavaa (esim. tarvittavat välineet):

LIITE 3.

Teemahaastattelurunko 7.5.2013

Mitä erityisiä piirteitä erityisessä huolenpidossa on?

- Mitä erityinen huolenpito on?
- Mitä erityistä erityisessä huolenpidossa on?
- Miten tämän erityisyyden voi ottaa huomioon ja miten sitä voidaan tukea erityisen huolenpidon sijoituksen aikana?
- Kuka tarvitsee erityistä huolenpitoa?
- Mihin haasteisiin voidaan vaikuttaa tai pyritään vaikuttamaan erityisellä huolenpidolla (verrattuna muuhun sijaishuoltoon)?
- Mitkä ovat erityisen huolenpidon tavoitteet?

Mitä tavallista, niin sanottuun normaaliin nuoruuteen kuuluvaa, erityisessä huolenpidossa on?

- Mitkä ilmiöt ja asiat liittyvät tähän?
- Miten tämän normaaliuden voi ottaa huomioon ja miten sitä voidaan tukea erityisen huolenpidon sijoituksen aikana?

Eryityisen huolenpidon keskusteluryhmät

- Mitä tavoitteita erityisen huolenpidon keskusteluryhmätoiminnalla on? Miten tavoitteet linkittyvät erityisen huolenpidon jakson kokonaistavoitteisiin?
- Mitkä asiat ovat tärkeitä ottaa huomioon nimenomaan erityisen huolenpidon ryhmätoiminnassa?
- Miten keskusteluryhmätoiminnassa voidaan ottaa huomioon toisaalta erityisyyden näkökulma ja toisaalta normaaliuden näkökulma?
- Mitä tuloksia erityisen huolenpidon keskusteluryhmätoiminnalla on saavutettu kokemukseenne perusteella?

Rakkaus ja seksi

Keskusteluryhmän tavoitteena on:

- herättää ajatuksia siitä, mitä rakkaus on ja miten sen voi osoittaa,
- tarjota nuorille valistusta ja oikeaa tietoa seksiin liittyvistä asioista,
- anatomian tuntemuksen lisääntyminen ja
- rohkaista nuoria puhumaan seksuaalisista asioista asiallisesti.

Ryhmän aluksi tai loppuksi kuunnellaan Juju feat. Calliston Opastaja -musiikkikappale

*Mitä on rakkaus ja sen täydellinen tapaus,
täydelliset rajat ja täydellinen vapaus?
Anteeksiantoo ja ymmärtämistä,
anteeksipyyntöä ja hyväksymistä.*

Juju feat. Calliston Opastaja

LIITE 4.

Anatomiaa tarkistellaan libresse.fi – sivuston anatomiakuvien avulla keskustellen:

<http://www.libresse.fi/koulut-ja-vanhemmat/opettajat-ja-terveydenhoitajat/>

Tukikysymyksien avulla nuorten kanssa keskustellaan rakkaudesta ja seksistä. Esimerkkejä tukikysymyksistä:

- Rakkauden ja ihastumisen ero
- Rakkauden ja rakastumisen ero
- Mistä tietää, että on itse rakastunut?
- Mistä tietää, että joku rakastaa sinua?
- Miten rakkaus ja seksi liittyvät toisiinsa?
- Kuuluuko rakkaus ja seksi yhteen?
- Mistä tietää, että on valmis seksiin?
- Mitä seksistä pitää tietää ennen seksin harrastamista?
- Miten sukupuolitauteja hoidetaan?
- Mistä saa apua, jos epäilee itsellään olevan sukupuolitaudin?

Syöminen ja terveellinen ruokavalio

Keskusteluryhmän tavoitteena on:

- lisätä ymmärrystä terveellisen ja epäterveellisen ruokavalion eroista ja vaikutuksista,
- herättää ajatuksia epäterveellisen, mm. pikaruoan mielekkyydestä,
- lisätä ymmärrystä mm. sokerin, suolan ja rasvan määristä ruoissa,
- lisätä ymmärrystä kalorien kulutuksen perusperiaatteesta ja sen vaikutus lihomiseen ja terveellisiin valintoihin,
- saada tietoa ihmiselle tärkeistä ravintoaineista ja
- ymmärtää lautasmallin tärkeys.

Nuorille jaetaan enne ryhmää hiljaiselle tunnille tehtäväksi ”Ruokavalio ja Vitamiinit”- lomake

Nuorten vastaukset käydään läpi keskustellen, jotta nuorten lähtötaso ja tieto ruokavalioista ja vitamiineista tulee esille.

- Käydään läpi infopaketti, jossa osiona: Terveellinen ruokavalio, epäterveellinen ruoka, ravintoaineet, lautasmalli. Ohjaajajohtoisesti käydään läpi infopakettia tarvittaessa luentomaisesti, ja ohjaaja kyselee nuorilta kysymyksiä, joita esim. ohjaajan lomakkeessa on esitetty apukysymyksinä.

Itsenäistyminen

Keskusteluryhmän tavoitteena on:

- lisätä nuoren ymmärrystä rahankäyttöön ja kuluihin liittyviin asioihin,
- nuori oppii siivouksen ja kodinhuollon eri tekniikat ja niiden merkityksen, sekä osaa tarvittaessa pestä asiat ja pyykit käsin,
- nuori tuntee laskun käsitteet, ja osaa tarvittaessa maksaa laskun ja
- herätellä nuorten ajatuksia itsenäistymisen vastuullisuudesta.

Nuoret täyttävät ennen ryhmää ”OMASSA KODISSA”-lomakkeen. Nuorille ohjeistetaan, että siinä heidän tulee kuvitella tulonsa ja menonsa itsenäistyttyään mahdollisimman realistisesti.

Ryhmän aluksi käydään muutama kierros, jossa kriittisimmät tekijät kuten tulot, asunnon koko, vuokra, ruokaostokset yms. Käydään läpi, ja keskustelua voi jatkaa tarpeen mukaan.

Ohjaajien on vietävä keskustelua realistiseen suuntaan, ja kerrottava havainnollistavasti, mitä nuoren hintarvioit käytännössä tarkoittaisivat.

Jokaiselle nuorelle jaetaan kodinhuolto-infopaketti, jossa aiheina siivous, pyykinpesu ja tiskaus. Ohjeistus nuorille on, että sivuissa edetään ohjaajan ohjeiden mukaan. Infopaketin tietoiskuja käydään yhdessä läpi, ja ohjaajan versiossa on kohta kohdalta lisäkysymyksiä, joilla voi herätellä keskustelua aiheisiin liittyen.

Lopuksi käydään yhdessä ”Laskunmaksu”-lomake, ja kysymyksiin vastataan yhdessä. Ohjaaja voi kysyä nuorilta vuorotellen, ja nuori etsii vastauksen esimerkistä, ja jokainen kirjaa paperilleen oikean vastauksen.

Perhe

Keskusteluryhmän tavoitteena on:

- herättää nuoria miettimään omaa perhettään ja sen merkitystä,
- herättää nuoria miettimään, mitä perhe voi muille tarkoittaa,
- laajentaa katsomusta siitä, millaisia erilaisia perheitä voi olla ja
- saada nuoret miettimään omaa käytöstään ja arvostustaan perhettään kohtaan.

Ryhmän aluksi jokainen nuori piirtää sukupuun, niin pitkälle kuin muistaa tai kokee tärkeäksi. Tämän jälkeen keskustellaan jokaisen sukupuusta, mm. ketä perheeseen ja sukuun kenelläkin kuuluu.

Tukikysymyksiä avulla nuorten kanssa keskustellaan perheestä. Esimerkkejä tukikysymyksistä:

- Mitä perhe teille tarkoittaa?
- Millaisia perheitä voi olla?
- Ovatko kaikki perheet mielestänne oikeita perheitä, esimerkiksi jos perheeseen kuuluu kaksi isää?
- Monet nuoret kokevat ystävät osaksi perhettä, mitä mieltä olette tästä?
- Mitä perheen kesken tehdään? Kerro joku mukava muisto perheen kanssa tehdystä asiasta.
- Mitä perhe teille merkitsee?
- Mihin tarvitsette perhettä ja perheenjäseniä?
- Miten perhe voi tukea nuorta elämässä? (Säännöt, kotiintuloajat, tuki ja turva?)
- Voiko perheenjäsenten kanssa riidellä?
- Miten perheenjäseniä pitäisi mielestänne kohdella?
- Millainen on teidän oma unelmaperheenne tulevaisuudessa?

Musiikki

Keskusteluryhmän tavoitteena on:

- keskustella nuorten kanssa musiikin merkityksestä ja sen vaikutuksesta.

Nuorille voi etukäteen kertoa, että mieltivät valmiiksi kappaleen, joka herättää jonkun hyvän muiston. Nuorelle kerrotaan myös, että muisto kerrotaan ryhmässä. (Ei päihdemyönteisiä kappaleita.)

Tukikysymyksien avulla nuorten kanssa keskustellaan musiikista. Esimerkkejä tukikysymyksistä:

- Millaista musiikkia kuuntelet?
- Onko vaikuttanut tai vaikuttaako kavereiden/ läheisten kuuntelema musiikki omiin musiikkimieltymyksiisi?
- Miksi kuuntelet musiikkia?

- Vaihtuuko kuuntelemasi musiikki mielialasi mukaan? Voiko musiikki nostaa tai laskea mielialaa?
- Mitä musiikissa kuuntelet? (Sanoja, melodiaa, kumpi tärkeämpi ja miksi?)
- Oletko oman genresi vanhi, vai voitko kuunnella musiikkia myös muista tyyleistä?
- Auttaako musiikki sinua rentoutumaan? (esim. nukahtamaan)
- Onko musiikilla ja pukeutumisella yhteys? Teetkö jonkun pukeutumisen perusteella oletuksia musiikkityylistä?

Lopuksi kuunnellaan vuorotellen jokaisen valitsema kappale ja jokainen kertoo siihen liittyvän mukavan muiston.

Rikollisuus

Keskusteluryhmän tavoitteena on:

- keskustella siitä, kuka on rikollinen
- herättää nuoren ajatuksia siitä, mikä vaikutus rikollisuudella on
- pohtia rikollisen uhrin näkökulmaa ja
- rikollisen toiminnan vaikutuksia läheisiin.

Tukikysymyksien avulla nuorten kanssa keskustellaan musiikista. Esimerkkejä tukikysymyksistä:

- Kuka on rikollinen?
- Mitä rikoksista voi seurata?
- Mitä vaikutuksia rikollisella toiminnalla voi olla? Esimerkiksi suhteessa työpaikan tai opiskelupaikan saamiseen
- rikosrekisteri ja sen vaikutus tulevaisuuteen

- Mitä vaikutuksia rikollisella ihmisellä on muihin ihmisiin ja heidän elämiinsä? Esimerkiksi vanhemmat, sisarukset, ystävät
- Mitkä tunteet saattavat liittyä siihen, että joku läheinen on rikollinen?

Esimerkkipohdinta nuorten kanssa:

Kaksi ihmistä ryöstää aseellisesti kioskin uhaten myyjää aseella. Keihin kaikkiin rikos saattaa vaikuttaa ja mitä haittaa kullekin osapuolelle ryöstöstä voi seurata?

Ryhmässä voi pohtia eri osapuolten kokemuksia ja reagoitua, esimerkiksi miten kioskin työntekijät, rikollisen perhe, viranomaiset, kioskin asiakkaat ja silminnäkijät saattavat reagoida ja miten ryöstö saattaa muuttaa heidän elämäänsä. Pohdinnassa otetaan mukaan myös kaikkien osapuolten perhe ja läheiset tarkoituksena osoittaa se, että rikollinen teko useimmiten koskettaa hyvin laajalta alalta ihmisiä.

Päihhteet II (huumeet, lääkkeet ja imppaus)

Keskusteluryhmän tavoitteena on:

- keskustella päihhteidenkäytön tuomista haitoista, riippuvuudesta ja päihhteidenkäyttöön liittyvistä ilmiöistä
- herätellä nuorten ajatuksia siitä, keihin kaikkiin yksilön päihhteidenkäyttö saattaa vaikuttaa ja
- yhteiskunnallisen näkökulman esilletuonti.

Kuunnellaan ylen arkistosta haastattelu ”Päihhdenuoren ahdinko paheni ammattihoidossa:”

<http://areena.yle.fi/radio/1826706>

Keskustellaan päihhteistä, sen tuomista ongelmista ja riippuvuudesta kuunnelman pohjalta.

Esimerkkejä tukikysymyksistä:

- Mitä haittaa Teemulle tuli päihhteidenkäytöstä?
 - Taloudelliset haitat: Kuinka kauan kestää maksaa Teemun 30 000 euron velat?
 - Sosiaaliset haitat: Miten saattaa vaikuttaa työnsaantiin? Millaisia haittoja Teemu on aiheuttanut vanhemmilleen? Mikä vaikutus Teemun päihhteidenkäytöllä on ollut hänen kaveripiiriinsä?
 - Mahdolliset haitat tulevaisuudessa
- Mitä tekijöitä siihen voisi liittyä, että Teemu olisi onnellinen?
- Miten näet Teemun tulevaisuuden?
- Miten riippuvuus näkyi Teemussa?
- Mitä tarvitaan, että riippuvuudesta pääsee eroon?
- Mitä haittaa päihhteidenkäytöstä on yhteiskunnalle? Esimerkiksi paljon Teemun hoitajaksot ovat maksaneet yhteiskunnalle?

Koulunkäynti ja opiskelu

Keskusteluryhmän tavoitteena on:

- herätellä nuoria pohtimaan koulunkäynnin ja opiskelun vaikutusta tulevaisuuteen,
- keskustella jokaisen nuoren vahvuuksista, joita voi koulunkäynnissä, opiskelussa ja myöhemmin työelämässä hyödyntää ja
- keskustella siitä, millaista tukea koulunkäyntiin ja opiskeluun on mahdollista saada.

Keskustellaan koulunkäynnistä ja opiskelusta. Esimerkkejä tukikysymyksistä:

- Miten nuori suhtautuu yleisesti kouluun (esim. kouluarvosana-asteikolla 4-10)? Mistä pitää? Mistä ei pidä? Miksi?
- Onko koulunkäynti mielestäsi raskasta? Miksi on/ei?
- Mikä toimii motivaationa opiskelulle? Raha? Kehut? Jokin muu?
- Miksi sinun on tärkeää oppia lukemaan, kirjoittamaan ja laskemaan hyvin?

- Miksi on tärkeää, että sinulla on jonkinlainen ajatus siitä, millaista työtä haluaisit tehdä koulun päätyttyä?
- Oletko jo selvittänyt itsellesi, millaista työtä haluaisit tehdä ja miten koulu voisi valmistaa sinua siihen?
- Mitä vahvuuksia minulla on? (Esimerkiksi: tuletko hyvin toimeen toisten kanssa? Pidätkö käsillä tekemisestä, korjaamisesta vai luovasta toiminnasta? Oletko hyvä analysoimaan ja ratkomaan ongelmia?)...
- Millaisissa töissä voisin hyödyntää vahvuuksiani?

Ryhmän lopuksi jokainen nuori täyttää

TOIMINTASUUNNITELMA – lomakkeen. Lomakkeessa nuori täydentää seuraaviin lauseisiin lopun ja nuorten ajatuksista keskustellaan:

1. Jos minulla on vaikeuksia jossakin aineessa, en anna periksi vaan aion...
2. Jos haluaisin lopettaa koulun, koska olen uupunut, minua auttaa jaksamaan, jos minä...
3. Haluan kysyä vanhemmiltani/ohjaajalta tästä aiheesta...

Harrastukset

Keskusteluryhmän tavoitteena on:

- keskustella harrastusten merkityksestä,
- keskustella liikuntasuosituksista,
- keskustella liikunnan merkityksestä terveyteen ja
- herätellä nuorten ajatuksia siitä, mikä voisi olla tulevaisuudessa oma harrastus.

Keskusteluryhmän aluksi keskustellaan yhdessä harrastuksista ja siitä, mitä harrastukset merkitsevät yksilölle ja yhteiskunnalle. Keskustellaan siitä, minkälaisia suosituksia on koskien liikuntaharrastuksia ja liikunnan merkityksestä mielenterveyteen.

Nuorille jaetaan tulostettu artikkeli ”Jääkiekko kallein harrastus, uinti halvin:”

<http://www.ess.fi/?article=207488>

Artikkeliin pohjalta keskustellaan eri harrastusten kustannuksista. Nuori etsii listasta kolme mieleistä harrastusta ja laskee esimerkkihintojen perusteella, paljonko harrastus tulisi maksamaan vuodessa. Keskustellaan siitä, mistä kaikkialta on mahdollista saada rahallista tukea harrastamiseen.

Käyttäytyminen

Keskusteluryhmän tavoitteena on:

- keskustella nuorten kanssa siitä, mikä on hyvää käyttäytymistä ja mitä hyötyä siitä on,
- keskustella miten käyttäytyään tietyissä tilanteissa ja
- tukea nuorta huomioimaan toiset ihmiset hyvällä käytöksellä.

Ryhmässä käsitellään keskustellen käyttäytymisen eri tilanteita. Aihealueet ja esimerkkejä sisällöstä:

1. Tervehtiminen
 - miten tervehditään (katse, puhe, kuka tervehtii ensin)
2. Esittäytyminen
 - miten esittädyt itse, miten esittelet kaksi toisilleen vierasta ihmistä, missä järjestyksessä esittelään
3. Kättely
 - mitä etikettisääntöjä kuuluu kättelyyn, miten kättellään, katsekontakti
4. Puhuttelu
 - teitittely ja sinuttelu
5. Keskusteleminen ja kuunteleminen
 - äänensävyt, ilmeet, eleet, kuuntelun ja kuuntelemisen ero, omien mielipiteiden esittäminen
6. Huomaavaisuus
 - tasavertainen suhtautuminen, kohteliaisuuksien sanominen ja niiden vastaanottaminen, anteeksipyyntö, miten yskittäään/aiVastetaan.

Päihnteet I (alkoholi ja tupakka)

Keskusteluryhmän tavoitteet:

- keskustella alkoholin ja tupakan haitoista ja
- avata näkökulmia ja korjata väärää tietoa tietovisan ja uskomusten avulla.

Ennen ryhmää nuoret saavat täytettäväksi tietovisan huoneessaan. Tämän jälkeen katsotaan nostalginen valitusvideo 1960-luvulta yle.fi arkistosta, Alkoholit ihmisruumiissa:

http://yle.fi/elavaarkisto/artikkelit/alkoholi_ihmisruumiissa_17552.html#media=17553

Tietovisan kysymysten ja videon pohjalta keskustellaan alkoholista.

Nuorten kanssa keskustellaan tupakasta yleisimpien uskomusten avulla. Väittämät ja oikeat vastaukset:

http://www.stumppi.fi/portal/stumppi/harkitsijalle/uskomuksia_tupakoinnista/

Nuorille näytetään kuvia tupakoivien ihmisten keuhkoista ja hampaista ja keskustellaan kuvien herättämistä ajatuksista.

Mielenterveys, masennus

Keskusteluryhmän tavoitteena on

- keskustella niistä mielenterveydellistä näkökulmista, mitkä ovat ajankohtaisia nuorten elämässä
- selvittää sitä, mistä voi saada apua mielenterveyden ongelmiin ja
- millaista apua on olemassa.

Ryhmä alkaa keskustelulla mielenterveydestä, erityisesti masennuksesta (tai ryhmän tarpeiden mukaan). Esimerkkejä tukikysymyksistä:

- Mistä voi huomata masennuksen (tai muun mielenterveydellisen ongelman) itsessään? Entä toisessa?
- Mitä piirteitä masennuksessa on?
- Eroaako tyttöjen ja poikien masennus toisistaan? Jos eroaa, niin miten?
- Mitkä asiat voivat johtaa masennukseen?

- Minkälaista apua on olemassa esimerkiksi masennukseen ja ahdistukseen?

Keskustelun jälkeen nuoret täyttävät testin, Maailman terveysjärjestön viiden kysymyksen hyvinvointiasteikko:

http://www.cure4you.dk/354/WHO-5_Finnish.pdf

Testistä ja sen eri näkökulmista keskustellaan yhdessä.

LIITE 5.

Palautekysely

3.7.2013

Hyvät erityisen huolenpidon työntekijät!

Keskusteluryhmätoiminnan kehittämishanke erityisen huolenpidon osastolla alkoi 17.4.13 ja päättyi 20.6.13. Kehittämishankkeeseen kuului osastolle sijoitettujen nuorten kehittämisiltä, keskusteluryhmätoiminnan suunnittelu ja toteuttaminen yhteistyössä erityisen huolenpidon osaston henkilökunnan kanssa sekä osaston henkilökunnan ryhmäteemahaastattelu. Kiitos jokaiselle osallistumisestasi ja työpanoksestasi! Tällä lomakkeella pyydän teitä arvioimaan erityisesti keskusteluryhmätoiminnan suunnittelua ja toteuttamista. Mikäli haluat antaa palautetta nuorten kehittämisillasta tai ryhmäteemahaastattelusta, kerrothan sen palautelomakkeen viimeisessä kysymyksessä, johon voit vapaasti kirjoittaa ajatuksiasi kehittämishankkeeseen liittyvistä asioista. Tarvittaessa voit jatkaa vastauksia erilliselle paperille. Palautelomake palautetaan nimettömänä 1.8.13 mennessä toimistossanne olevaan kirjekuoreen.

1. Arvioi, miten kehittämishanke sujui mielestäsi kokonaisuudessaan
2. Mitkä tekijät vaikuttivat arvioosi kehittämishankkeen sujumiseen kokonaisuudessaan?
3. Mitä muutoksia kehittämishanke toi verrattuna jo olemassa olleeseen keskusteluryhmätoimintaan?
4. Arviosi keskusteluryhmätoiminnan muutosten hyödyllisyydestä sekä nuorten kannalta että erityisen huolenpidon ohjaajan työn kannalta
5. Miten arvioit kehittämishankkeen vaikuttavan jatkossa keskusteluryhmätoimintaan ja sen toteuttamiseen?
6. Mitä muuta palautetta haluat kertoa?